

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

10 iyun 2016-cı il № 18 (77) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

Azərbaycan
bayatılarını
rusca dilləndirən
mütərcim

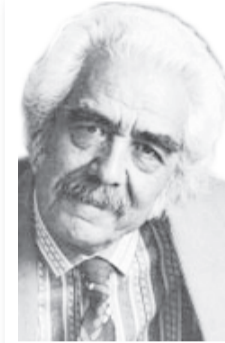
Vladimir
Qafarov

»»» səhifə 6

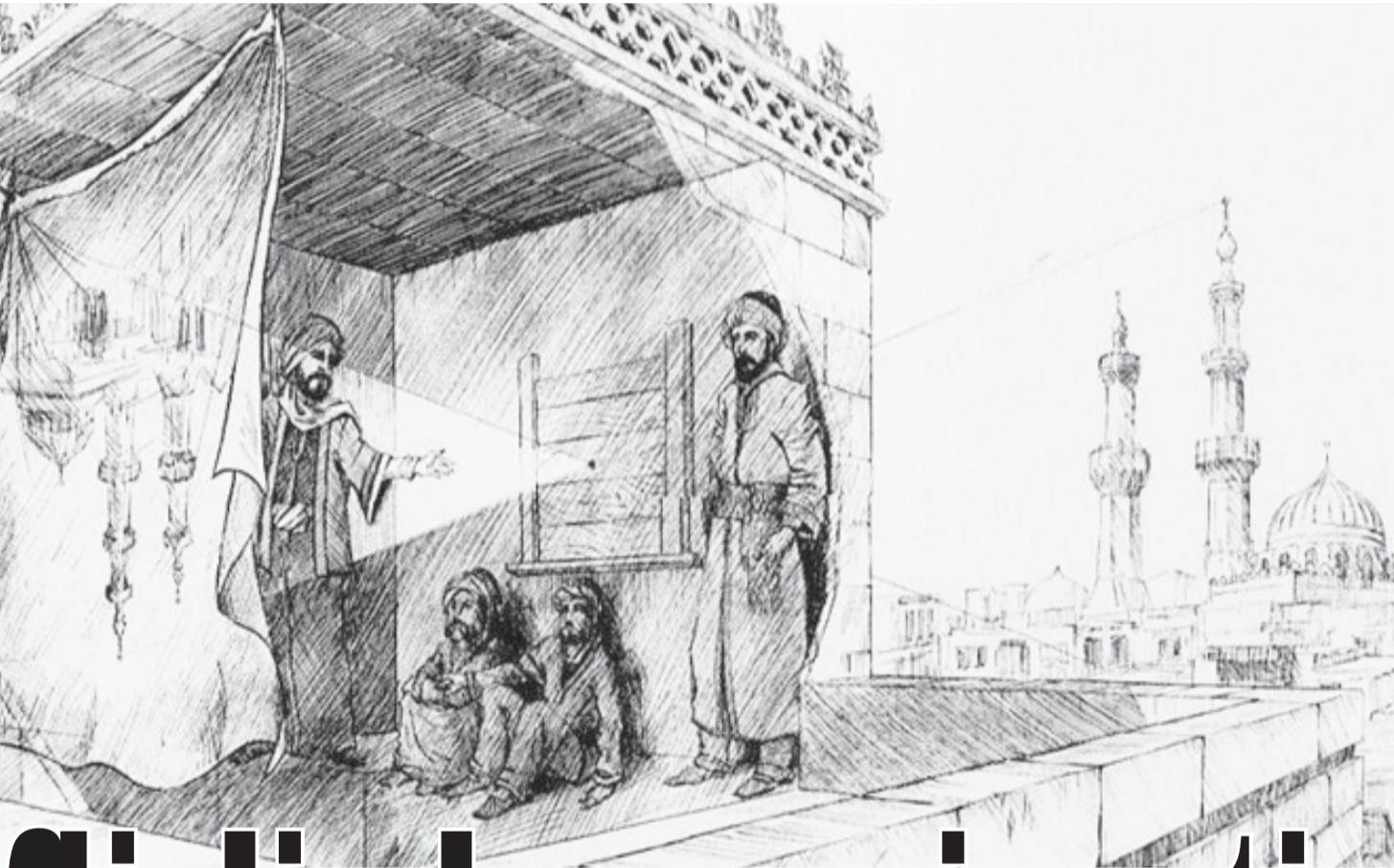
Nəbi
Xəzrinin
şeirləri

»»» səhifə 7

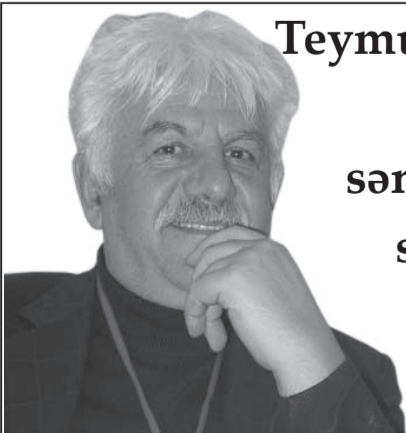
Xosrov
Şahaninin
"uğurunun
sirri"

»»» səhifə 13

Gizli elm cəmiyyəti - "Saflıq qardaşları"

»»» səhifə 10

Teymur Ağalioğlu -
təbiəti
sənətləşdirən və
sənədləşdirən
rəssam

»»» səhifə 11

Sofi Marso -
təsadüfdən
başlanan
möhtəşəm
karyera

»»» səhifə 12

ANONS

"Azərbaycan ədəbiyyatı
bütün ispanidilli
ölkələrdə tanılmalıdır"
»»» səhifə 3

Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı
»»» səhifə 4

Axıncı aşırım önündə
düşüncələr
»»» səhifə 5

İrəvanda çay dəstgahı
»»» səhifə 5

Türk dünyasının latın
əlifbasına keçid yolunda
atdığı ilk addımlar
»»» səhifə 8

Məchul qəhrəman
»»» səhifə 9

Mədə xorası
nədən əmələ gəlir?
»»» səhifə 14

Revmatizm nədir?
»»» səhifə 15

Puşkinin orijinal metrik
kitabı nümayiş olunur
»»» səhifə 16

Palanikin əsəri
kraudfaudinglərin
kəməyi ilə
ekranlaşdırılacaq
»»» səhifə 16

Sent-Ekzüperinin
çəkdiyi illüstrasiya
133 min avroya satıldı
»»» səhifə 16

Azərbaycan Prezidenti Çeçenistan Respublikası başçısının şəxsi nümayəndəsini qəbul edib

○ Prezident İlham Əliyev Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Dövlət Dumasının deputatı, Rusiya Federasiyası Çeçenistan Respublikasının başçısı Ramzan Kadirovun şəxsi nümayəndəsi Adam Delimxanovu qəbul edib.

Adam Delimxanov Çeçenistan Respublikasının başçısı Ramzan Kadirovun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Ramzan Kadirovun və bütün çeçen xalqının ölkəmizdə əldə olunan uğurlara görə Prezident İlham Əliyevə dərin hörmət bəslədiklərini deyən qonaq Azərbaycanın nailiyyətlərinə sevindiklərini bildirdi. O, Azərbaycanın Milli bayramı - Respublika Günü və Ramazan ayının başlanması münasibətilə təbriklərini çatdırdı. Qonaq Bakıda gedən sürətli inkişaf proseslərinin onda dərin təəssürat yaratdığını dedi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycan və çeçen xalqları arasında tarixi əlaqələrin mövcud olduğunu vurğuladı. Çeçenistanda gedən böyük inkişaf proseslərinə toxunan Prezident İlham Əliyev bu uğurlu inkişafın, sabitliyin və əmin-amanlığın önəmini qeyd etdi. Çeçenistandakı inkişafın ölkəmizdə maraqla izlənildiyini deyən dövlətimizin başçısı əldə edilən uğurlar münasibətilə çeçen xalqına və şəxsən Ramzan Kadirova təbriklərini çatdırdı. Dövlətimizin başçısı müqəddəs Ramazan ayının başlanması münasibəti ilə çeçen xalqını təbrik etdi.

Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında ikitərəfli münasibətlərin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyini vurğulayan dövlətimizin başçısı bu münasibətlərin genişlənməsinə ölkəmizlə Rusiyanın ayrı-ayrı regionları, o cümlədən Çeçenistan Respublikası arasında əməkdaşlığın öz töhfəsini verdiyini bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Ramzan Kadirovun salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Çeçenistan Respublikasının başçısına çatdırmağı xahiş etdi.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaq və yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Naringül Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.
"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 1593

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

İlham Əliyev müqəddəs Ramazan ayı münasibətilə müsləman ölkələrinin Azərbaycandakı diplomatik nümayəndəliklərinin və beynəlxalq təşkilatlarının rəhbərlərini qəbul edib

○ Prezident İlham Əliyev müqəddəs Ramazan ayı münasibətilə müsləman ölkələrinin Azərbaycandakı diplomatik nümayəndəliklərinin və beynəlxalq təşkilatlarının rəhbərlərini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı görüşdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı - Hörmətli səfirlər, mən sizin hamınızı müqəddəs Ramazan ayının başlaması münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Ramazan ayında bizim görüşlərimiz gözəl ənənəyə çevrilibdir.

Mən şadam ki, müsləman ölkələrinin səfirliklərinin sayı Azərbaycanda artır. Bu, bizim dostluğumuzu, həmrəyliymizi göstərir. Xahiş edirəm ki, Ramazan ayının başlaması münasibətilə mənim salamlarımı təmsil etdiyiniz ölkələrin dövlət və hökumət başçılarna çatdırasınız.

Təmsil etdiyiniz ölkələrlə Azərbaycanın çox sıx əlaqələri vardır. Biz həm ikitərəfli, həm də çoxtərəfli formatda uğurlu əməkdaşlıq edirik. Əminəm ki, bu əməkdaşlıq gələcək illərdə daha da dərinləşəcək. Müsləman ölkələri ilə əməkdaşlıq bizim xarici siyasətimizin prioritet istiqamətlərindən biridir. Respublika Gününe həsr edilmiş rəsmi qəbulda xarici siyasət prioritetləri haqqında danışıq zamanı mən bu məqamı xüsusən qeyd etmişdim. Biz, eyni zamanda, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində də uğurlu əməkdaşlıq edirik və daim bir-birimizi dəstəkləyirik. Biz həmşə BMT-də Azərbaycan ilə bağlı məsələlər müzakirə olunarkən müsləman ölkələrinin dəstəyini hiss edirik və öz növbəmizdə həmşə BMT-də müsləman ölkələrini dəstəkləyirik. Aprel ayında İstanbulda İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Zirvə Görüşündə də biz bir daha bu həmrəyliyi nümayiş etdirmişik. Bildiyiniz kimi, Zirvə Görüşündə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasibəti ilə bağlı çox ciddi sənəd qəbul edilmişdir, aprel ayında Azərbaycana qarşı törədilən erməni təxribatı pislənmişdir və Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasibəti ilə bağlı kontakt qrupu yaradılmışdır. Biz bu addımları çox yüksək qiymətləndiririk və bütün bunlara görə müsləman ölkələrinə minnətdarlığımızı bildiririk.

Bildiyiniz kimi, Ermənistan-Azərbaycan münasibətinin həll olunmaması region üçün böyük təhlükədir. Bizə qarşı ədalətsizlik törədildi, torpaqlarımızın təxminən 20 faizi işğal altındadır və 1 milyondan çox qaçqın-köçkün bu münasibətdən əziyyət çəkir. Ermənistan bizə qarşı etnik təmizləmə siyasəti aparmışdır, Xocalı soyqırımını törətməmişdir. İşğal edilmiş torpaqlarımızda bütün tarixi-dini abidələrimiz ermənilər tərəfindən dağıdılıb. Məscidlərimizin böyük hissəsi dağıdılıb, qalan yarıdağılmış məscidlərdə ermənilər hərbi qərarqahlar yaratmışlar. Bu barədə bu yaxınlarda xarici jurnalistlər də məlumat vermişlər və fotomateriallar təqdim etmişlər. Bununla bərabər, Ermənistanın rəhbərliyi Avropa ölkələrində olarkən daim münasibətlə bağlı həm təhriş edilmiş məlumatları ötürür, eyni zamanda, bu münasibətə dini don geydirməyə çalışır. Bir çox hallarda Ermənistan rəhbərliyi qeyd edir ki, onlar bu çətin coğrafi vəziyyətdə - üç müsləman ölkəsinin əhatəsində xristian dəyərlərini müdafiə edirlər. Bu, böyük riyakarlıqdır. Siz - Azərbaycan da yaşayan insanlar yaxşı bilirsiniz ki, Azərbaycanda dini, milli zəmində heç vaxt heç bir münasibətə, yaxud da ki, anlaşılmazlıq olmamışdır. Azərbaycanda məscidlərlə bərabər, kilsələr, sinaqoqlar tikilir. Erməni kilsəsi şəhərin mərkəzində toxunulmaz olaraq qalır və eyni zamanda, Azərbaycan dövləti o kilsənin təmirinə vəsait ayırır. Ona görə Ermənistan prezidentinin və digər şəxslərin belə ucuz, nalayiq çıxışları, əlbəttə, bir daha demək istəyirəm ki, riyakarlığın təzahürüdür. Bu, bir daha onu göstərir ki, Ermənistan rəhbərliyi müsləman ölkələrinə düşmən gözü ilə baxır, əks təqdirdə, belə cəfəng bəyanatlar verməzdi. Amma bununla bərabər, öz çirkin niyyətlərini pərdələmək üçün beynəlxalq arenada cəhdlər göstərir ki, müsləman ölkələri ilə sıx əlaqələr qursun. Mən əminəm, müsləman ölkələrinin rəhbərliyi və ictimaiyyəti kifayət qədər məlumatlıdır ki, Ermənistan İslam abidələrini dağıdıb, məscidlərimizi təhqir edib və Azərbaycan torpaqlarını işğal altında saxlamaq üçün cəhdlər göstərir.

Bir sözlə, bütün müsləman aləmi həm Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasibəti ilə, həm də bütün başqa məsələlərlə bağlı birlik, həmrəylik nümayiş etdirməlidir. Azərbaycan İslam həmrəyliyinə güclənməsi üçün çox böyük səylər göstərir, ciddi addımlar atır. Azərbaycan müxtəlif ölkələrdə baş qaldıran islamofobiya qarşı çox ciddi mübarizə aparır. Biz açıq şəkildə müxtəlif səviyyələrdə, ən yüksək səviyyələrdə bu məsələ ilə bağlı öz sözlümüzi deyirik, islamofobiyaya pisləyirik və öz nümunəmizi təqdim edirik. İslamofobiya həm müsləman ölkələri və xalqları, eyni zamanda, bu çirkin meyillərə rəvac verənlər üçün də təhlükədir. Bu, qarşıdurmanı daha da dərinləşdirir, qarşılıqlı inamsızlığı artırır. Azərbaycanda bütün dinlərin nümayəndələri rahat, bir ailə kimi, sülh şəraitində yaşayırlar. Biz qarşılıqlı, dostluq şəraitində yaşayırıq. Nümayiş etdiririk ki, multikulturalizm dəyərləri yaşayır və yaşmalıdır. Bildiyiniz kimi, bu il Azərbaycanda "Multikulturalizm ili" elan edilmişdir. BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının bu il Azərbaycanda Qlobal Forumunun nəticələri bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan bu yolda çox böyük uğurlara imza atıb.

Ötən il Bakıda birinci Avropa Oyunları keçirildi, gələcək isə İslam Həmrəylik Oyunları keçiriləcək. Əminəm ki, İslam Həmrəylik Oyunları tarixdə təkə idman yarışını kimi qalmaqacaq. Biz istəyirik ki, İslam Həmrəylik Oyunları gələcək bütün dünyaya nümayiş etdirdir ki, İslam aləmi birliyə, sülhə, sabitliyə çağırır. Eyni zamanda, əminəm ki, bu Oyunlar İslam mədəniyyətinin təzahürü olacaqdır.

Həmrəylik Oyunlarından bir il sonra - 2018-ci ildə qədim Azərbaycan şəhəri Naxçıvan İslam mədəniyyətinin paytaxtı elan olunacaq. Bir neçə il bundan əvvəl Bakı bu şəərəfli ada layiq görülüb. İndi isə Naxçıvan bu şəərəfli missiyanı icra edəcək.

Bir sözlə, bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, biz Azərbaycanda çalışırıq ki, İslam ölkələri arasındakı birliyi daha da gücləndirək. Biz bu istiqamətdə söylərimizi davam etdirəcəyik.

Bir daha sizi salamlayıram və sizə fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Kolumbiyanın Azərbaycandakı müvəqqəti işlər vəkili Marta Galindo: “Azərbaycan ədəbiyyatı bütün ispanillik ölkələrdə tanındılmalıdır”

Dünən Kolumbiya Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı müvəqqəti işlər vəkili xanım Marta Galindo Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzində olub. Görüş zamanı Tərcümə Mərkəzi ilə Kolumbiyanın Azərbaycandakı səfirliyinin birgə layihəsi olan “Əvvəl dəniz vardı” (10 Kolumbiya şeiri) antologiyasının təqdimat mərasimi və digər məsələlərlə bağlı müzakirələr aparılıb.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin direktoru Afaq Məsud Azərbaycan oxucusunun Latin Amerikası, o cümlədən Kolumbiya

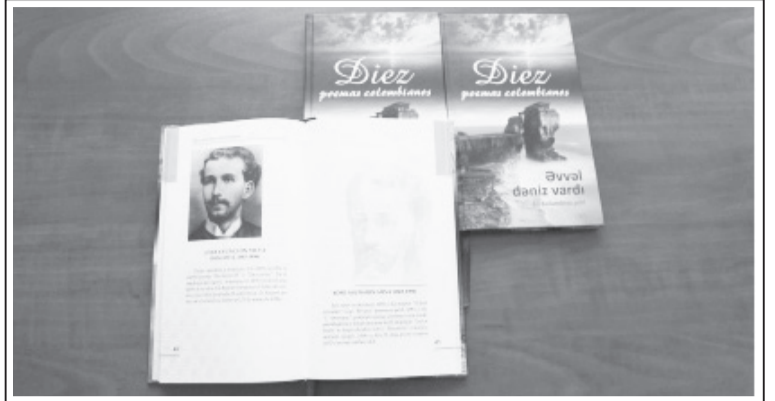
ədəbiyyatına marağından danışib. O, xüsusən dünya şöhrətli kolumbiyalı yazıçı Qabriel Qarsia Marquesin əsərlərinin ölkəmizdə çox sevildiyini diqqətə çatdırıb.

A.Məsud “Əvvəl dəniz vardı” antologiyasında yer alan şeirlərin də yüksək bədii dəyərə malik olduğunu qeyd edib.

Öz növbəsində Marta Galindo Azərbaycan kitabxanalarında Markes yaradıcılığına olan marağdan məmnun qaldığını bildirdi və bu böyük yazıcının “Patriarxın payızı” romanının hələ 1990-cı illərdə Tərcümə Mərkəzində kitab halında nəşr olunmasını ciddi hadisə adlandırdı.

Bundan sonra qonağa Tərcümə Mərkəzinin fəaliyyəti barədə qısa məlumat verilib. Görüş zamanı layihənin davamı kimi Azərbaycan şairlərinin də şeirlərinin ispan dilinə tərcümə olunaraq Kolumbiyada nəşr edilməsi məsələsi müzakirə olunub.

İlkin mərhələdə poeziya nümunələrinin sətiri tərcümələri hazırlanacaq. İşin keyfiyyətini təmin etmək üçün sonrakı proses dil daşıyıcılarının – ispanillik şairlərin iştirakıyla aparılacaq. Eyni zamanda azərbaycanlı və kolumbiyalı nasirlərin əsərləri də bu müştərək layihəyə cəlb olunacaq.

Tərcümə Mərkəzinin yeni nəşri – “Əvvəl dəniz vardı” antologiyası işıq üzü gördü

Tərcümə Mərkəzi ilə Kolumbiya səfirliyinin birgə layihəsi olan “Əvvəl dəniz vardı” antologiyası nəşr olunub. Kitaba Kolumbiyanın müxtəlif dövrlərdə yazıb-yaratmış şairlərinin əsərləri daxil edilib.

Nəşrin orijinallığı onun XVII əsrin mistik şairi Fransiska Xosefa del Kastilyo i Gevara, ispanillik romantik poeziyanın banilərindən olan Rafael Pombo, modernizm cərəyanının ilk nümayəndələrindən Xose Asunsion Silva, XX əsrin nüfuzlu söz ustası Leon Greiff, habelə Porfirio Barba Yakob, Meira Delmar, Covanni Kessepn, Fernando Çari Lara və Aurelio Arturonun klassik şeirləri ilə yanaşı, Kolumbdan öncəki dövrün poetik nümunələrini – Karib dənizi hövzəsində, Sierra Nevada de Santa Martada məskunlaşmış yerli hindu yaradıcılığını da əhatə etməsindədir.

Kolumbiya poeziyası antologiyası Azərbaycan oxucusuna ilk dəfə təqdim olunur. Kitaba daxil edilən şeirlər hər iki dildə – Azərbaycan və ispan dilində verilib.

Orijinaldan sətiri tərcümə Emin Ələsgərova, bədii tərcümə şair Əli-səmid Kürə məxsusdur.

Xatırladaq ki, bu layihəyə ötən ilin iyun ayında start verilmişdi.

Azərbaycanın Əməkdar artisti Avropada konsert turlarında çıxış edəcək

Azərbaycanın Əməkdar artisti İsfar Sarabskiin bəstəkar, müğənni və ud ifaçısı Zafer Yousiflə birgə Avropada konsert turlarına çıxacaq.

AzərTAc xəbər verir ki, iyunun 23-də İsfar Sarabskinin və Zafer Yousifin İtaliyanın Udine şəhərində konserti olacaq. Konsert Palmoste Teatrında təşkil ediləcək. Musiqiçilər iyulun 2-də Rumıniyada Timişoara caz, iyulun 16-da Portuqaliyada Espino musiqi, həmin ayın 29-da isə İspaniyada Malaqa caz festivallarında çıxış edəcəklər. İsfar Sarabskinin və Zafer Yousifin daha bir konsert turu avqustun 4-də Almaniyanın Vürtsburq şəhərində olacaq.

Turlar haqqında məlumatları İsfar Sarabskinin “Facebook” səhifəsindən, konsertlərin keçiriləcəyi məkanların və tədbirlərin saytlarından əldə etmək olar.

Səməd Vurğunun “Vaqif” dramının motivləri əsasında yeni tamaşa

Sabit Rəhman adına Şəki Dövlət Dram Teatrı, Musiqili Teatrın səhnəsində “Vaqif” dramını nümayiş etdirib. Səhnə əsəri Səməd Vurğunun “Vaqif” dramının motivləri əsasında hazırlanıb.

Səhnə əsərində Qacar obrazını canlandıran Əməkdar artist Xanlar Həşimzadə tamaşanın maraqlı alındığını deyib: “Səməd Vurğunun “Vaqif” dramından fərqli olaraq, bu tamaşada Ağa Məhəmməd şah Qacar obrazı başqa səpkidə təqdim olunub. Səməd Vurğun “Vaqif”dəki Qacarı dövrə, zamana uyğun olaraq elə canlandırmışdı. O obraz Qacarın karikaturası idi. Təbii ki, Səməd Vurğunun əsərinin hansı zaman və şəraitdə yazıldığını nəzərə almaq lazımdır. Amma hər bir tarixi şəxsiyyətin yaxşı və pis cəhətləri, sözsüz ki, var. Mən daha müsbət Qacar yaratmağa çalışmışam”.

Qeyd edək ki, yeni tamaşaya Şəki Teatrının keçmiş rejissoru, hazırda Moskvada fəaliyyət göstərən “Dərviş” Teatrının rəhbəri Mərdan Feyzullayev quruluş verib.

Tamaşanın nəsrə olan hissələrini Mərdan Feyzullayev, nəzmlə olan parçalarını isə Vaqif Aslan yazıb.

Səhnə əsərində Vaqif obrazını Əməkdar artist Əbülfət Salahov, Qacar obrazını Əməkdar artist Xanlar Həşimzadə ifa edir. Səhnə əsərində “Qarabağnamə”lərdən də istifadə edilib. Tamaşada maraqlı cəhətlərdən biri də, əsərdə qadın personajının olmamasıdır. Tamaşanın aktyor heyəti sırf kişilərdən təşkil edilib.

Şəki Teatrının kişi truppasının ifasında nümayiş etdirilən tamaşada Təlxək obrazını Əməkdar artist İqrar Salamov canlandırdı.

Uşaqlar üçün “Mənim rəsmim” adlı yaradıcılıq müsabiqəsi keçirilir

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi, “Resm” zərgərlik brendinin təşkilatçılığı ilə uşaqlar üçün “Mənim rəsmim” adlı yaradıcılıq müsabiqəsi keçirilir.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAc-a bildirilib ki, müsabiqənin məqsədi balaca rəssamların və gələcəyin dizaynerlərinin ornamentlərə maraqlarını dəstəkləmək və milli naxışlarımızın tarixi dəyərinin gələcək işlər üçün ilham mənbəyi olduğunu göstərməkdir.

Azərbaycanın hər guşəsindən olan 6-15 yaşadək bütün uşaqlar cəkdikləri ornamentləri iyulun 30-dək resm@resm.az elektron ünvanına, “Resm” in “facebook” səhifəsinin şəxsi mesaj bölümünə göndərməklə və ya saat 11:00-19:00 arası 28 may küç. 46E ünvanında yerləşən “Resm” mağazasına gətirməklə müsabiqəməzədə iştirak edə bilərlər.

İştirakçılar münəsfilər heyəti tərəfindən 3 yaş kateqoriyasına bölünəcək (6-8, 9-12, 13-15 yaş) və hər kateqoriyadan 3 qalib seçiləcək. Bundan əlavə, “facebook” səhifəmizdə ən çox “bəyəni” toplayan naxış-izləyici rəğbəti qazanmış qalib sayılacaq.

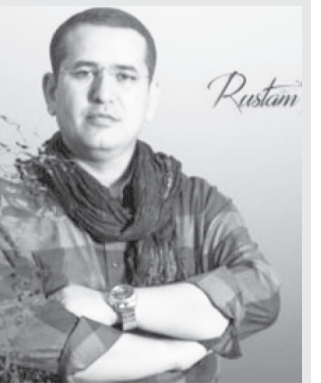
Iyulun 30-dan başlayaraq, işlər “Resm” brendinin “facebook” səhifəsində yerləşdiriləcək və sosial şəbəkə istifadəçiləri sentyabrın 10-dək izləyici rəğbəti qazanmış qalibi seçə biləclər.

Maraqlananlar müsabiqənin bütün qayda və şərtləri ilə www.resm.az saytında tanış ola bilərlər.

Gənc rəssam Rüstəm Məmmədovun ilk fərdi sərgisi açılıb

Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının Vəcihə Səmədova adına sərgi salonunda gənc rəssam Rüstəm Məmmədovun rəngkarlıq və qrafika işlərindən ibarət ilk fərdi sərgisi açılıb.

AzərTAc xəbər verir ki, sərgidə rəssamın 50-yə yaxın əsəri nümayiş olunur. Nümayiş olunan rəsmlər arasında “Ömrün qürub çağı”, “Kamanın Həbil zirvəsi”, “Yüksəliş”, “Zəriflik” adlı rəsmlərlə yanaşı, İmadəddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli, Əmir Teymur, Aşıq Veysəl, Həsən bəy Zərdəbi və Fəxrəddin Paşa kimi görkəmli şəxsiyyətləri əks etdirən portretlər də yer alır.

II YAZI

○ ...1945-ci il. İkinci Dünya müharibəsi yenicə tarixə qovuşub. Hitler Almaniyası darmadağın olsa da, küçələrdə hələ də müharibə kabusu dolaşmaqdadır. Faşizm bütün Avropanı viran qoyub. Çox qarışıq və təhlükəli zamanədir. Xarabalıqlar altından gələn qorxu və ölüm qoxusu insanlığa meydan oxuyur. Bəşəriyyətə vurulmuş bu dərin yaralar nə vaxt sağalacaq? Ümumiyyətlə, sağalacaq mı? İndi kimin kim olduğunu anlamaq çətindir. Hər tərəf ac-yalovac, evsiz-eşiksiz adamlarla, bir-iki köhnə əşyasını dalına şəlləyib sərgərdan həyat sürən zavallı qarı-qocalarla, hərbi tribunaldan yaxa qurtarmaq üçün əynindəki mundiri soyunub cır-cındır geymiş satqınlarla, milliyəti, mərəmi bəlli olmayan dilənçilərlə doludur. Acından, xəstəlikdən önlərin sayı minlərdədir, "Qırmızı Xaç" meyitləri daşımağa macal tapmır. Amma müharibədən sonrakı Almaniyada bir tikə çörəyə görə dilini, imanını dəyişməyə hazır olanlar çoxdur. Bu adamlar pul və ərzaq müqabilində, hətta iblisə də xidmət etməyə hazırdırlar...

Amma indi, 1990-cı ilin ürəkəçən bir yaz günü, Frankfurt hava limanının kiçik kafesində, kreslodə yerini rahatlayıb mənim Bakıdan gətirdiyim qəzetləri aqgözlüklə oxuyan bu yaşlı adam müharibədən sonra nə dilini, nə də dinini dəyişdi. Alman pasportunda elə belə də yazılmışdı: Məcid Musazadə, azərbaycanlı! 1942-ci ildə faşistlərə əsir düşəndən sonra Legionun mətbu orqanı olan "Azərbaycan" qəzetində baş redaktor işləmişdi. Azərbaycanın istiqlalı uğrunda mübarizə aparən Milli Birlik Məclisinin yaradıcılarından biri kimi, Avropada məcburi mühacirət həyatı sürən soydaşlarına əlindən gələn köməyi göstərirdi.

Sevdiyi peşəni də unutmurdu - "Qərşəli" təxəllüsü ilə əsərlər yazırdı, tərcümələr edirdi. Hələ müharibədən əvvəl, Bakıda universitetdə təhsil alanda da yerli mətbuatda yazıları dərc olunmuş, həm də Nizami Muzeyində elmi işçi kimi çalışmışdı. Bolşeviklərə nifrəti elə onda da hiss olunurdu, gənci dəfələrlə "açıq söhbət" üçün müəyyən dövlət orqanlarına çağırılmışdı. Məcid alman dilini mükəmməl bilirdi, universitetdə alman dilində buraxılan divar qəzetinin redaktoru idi...

Məcid müəlliminin sualı məni düşüncələrdən ayırdı:

- Yenə çay gəlsinmi?
- Təşəkkür...

Görüşəndən bəri ilk dəfə çöhrəsinə xəff təbəssüm qondu:

- Bilirəm, Bakıdakı çayın yerini verməz. Elə mən də buranın çayını sevə bilmədim. Evdə çayı özüm dəmləyirəm, əsl pürrengi, həyat yoldaşım İrenə də öyrətmişəm (İren Qreğori-Musazadə - Məcid müəlliminin alman əsilli həyat yoldaşı).

Söhbətin bu məqamında çantamdan bir paket çıxartdım:

- Məcid müəllim, sizinçün Bakıdan başqa sovqat da var!

Zərf və videokaseti ona verdim (Görüntülər oğlu Namətin şərhli ilə Musazadələrin İsmayılıdakı ata ocağında çəkilmişdi. Köhnə ev, Məcidin uşaq ikən əkdüyü qoz ağacı, qocalmış uşaqıqlı dostları, sağ qalmış qohumları ona ötən və bir də qayıtmayacaq günlərini xatırladırdı). Məcid müəllim öncə zərfi açdı. Namətin anası Nazlı xanımın fotosu idi. Baxışları şəkildə donub-qaldı. Bunu dərhal duydum, vəziyyəti bir qədər yumşaltmağa çalışdım:

- Nazlı müəllimə çox dəyişib...

Kövrəldi, şəkli öpdü, gözləri doldu.

...Məcid ilə Nazlının atası cavanlıqdan dost idilər. Övladları da el adəti ilə nişanlandılar. 1941-ci ildə, toya üç gün qalmış müharibə başladı. Məcid ailənin tək oğlu olduğu üçün atası onu müharibəyə göndərməzdən əvvəl evləndirmək istəyirdi. Dostuna yalvardı:

- Sənin 6 uşağın var, elə bil birini mənə ərməğan verirsən. İcazə ver, toy edək, Məcid getsə də, gəlin qalsın yanımızda...

Dostun sözü yerə düşmədi. Əslində, heç toy da olmadı. Nazlıgil Kürdəmirdə, Məcidin ailəsi isə Bakıda yaşayırdı. Tez-tələsik kəbin kəsildi, gənclər evləndilər. Bir həftə sonra isə Məcidi cəbhəyə apardılar...

Nazlı bir həftənin gəlini oldu. Hamilə qalmışdı, doğuş ağrıları tutanda, qayınası maşın tapmaq üçün getdi, həmin vaxt poçtalyon Məcidin ölüm xəbərini gətirdi.

Hazlının bu an keçirdiyi hissləri təsəvvür edirsinizmi? Uşaq dünyaya gələndən 20 gün sonra isə Məcidin atası qəzadə öldü...

Nazlı ilə körpə Namət Kürdəmirə qayıtdı. Gəlin özü ilə yalnız qalmış qayınasını da gətirmişdi. Yeri gəlmişkən, Nazlı müəllimə ömrünün sonunadək Məcidin anasının qulluğunda durdu, dünyasını dəyişəndə də onu böyük ehtiramla dəfn elədilər.

...Nazlı xanım qiyabi ali pedaqoji təhsil aldı. Amma Məcidin ölümünə heç inanmaq istəmirdi, gecə-gündüz onu gözləyirdi. Sovet hərbi tribunalının qərarı ilə M.Musazadəyə xain damğası vurulmuşdu, ona qiyabi güllələnmə hökmü çıxarılmışdı. Vətənə gəlsəydi, öldürəcəkdi. Nazlı tez-tez Kürdəmirdə KQB-yə çağırılıb soruşurdular:

- Ərinlə əlaqən varmı? Xainin nəyini gözləyirsən? Niyə ərə getmirsən? Hansı səbəbdən Məcidin qoca anasını evində saxlayırsan?

Nazlı müəllimə isə bütün sualları cavabsız buraxırdı. Bilirdi ki, nə desə, bu cəlladları qane etməyəcək. Məcid isə müharibədən sonra ailəsinə və qohumlarına Stalin terrorundan qorumaq üçün sağ olduğunu gizlətməmişdi, hətta tək övladının dünyaya gəlməsindən də xəbərsiz idi. Uzun illərdən sonra yaxınlarının təkidilə Nazlı xanım ikinci dəfə ailə qurdu...

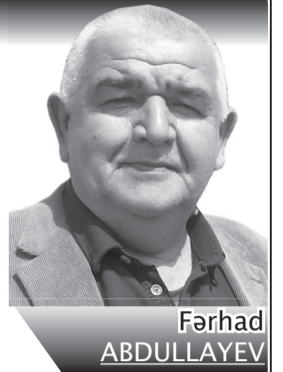
- Nazlı, Nazlı... Davaya gedəndə ona "Unutma məni" dedim. O, unutmadı. Mənsə, əslində onunçün çoxdan ölmüşdüm - əllərimi qaldırıb faşistə təslim olduğum andan. Avtomatın darağındakı son patronu özümçün saxlamalıydım. Unutdum. Axırıncı aşırımın qarşısında aciz qaldım. Aşa bilmədim onu. Əvəzində Allah mənə bu zülmü çəkdi...

- O sizi həmişə yad edir, tapşır ki, salamlarını sizə yetirir. Bakıda hamı sizi səbirsizliklə gözləyir.

...Amma Məcid Musazadəyə canından artıq sevdiyi Azərbaycana dönmək qismət olmadı. O, görüşümüzədən 4 ay sonra, 1990-cı il iyulun 17-də Münhendə vəfat etdi.

Fərhad SABİROĞLU

İrəvanda çay dəstgahı

Fərhad ABDULLAYEV

Aprelin əvvəllərində gedən döyüş əməliyyatları zamanı Talış kəndindən qaçan ermənilər qondarma "DQR hökumətinin" bütün israrlarına baxmayaraq geri qayıtmaqdan imtina edir. Talış erməniləri "hökumətin" kəndə geri qayıtmaq üçün onlara təzyiqlə göstərdiyini deyirlər.

...Xankəndindəki köhnə mehmanxana ağzınadək doludur. Yox, elə bilməyin ki, Qarabağa turist axını var və mehmanxanada boş yer tapmaq müşkülə çevrilib. Əsla! İlin-günün bu vaxtında turistin Xankəndində nə işi? Sadəcə, Azərbaycan ordusunun sonuncu uğurlu əməliyyatından sonra Talış kəndindən qaçan erməniləri mehmanxanada yerləşdiriblər.

Qəfildən çaxnaşma düşür. Mühafizəçilər foyeni, dəhlizləri, bütün yardımçı otaqları xüsusi nəzarətə götürürlər, indi mehmanxanada milçək də uça bilməz. Əslində, qaçqınlara baş çəkməyə gəlmiş şəxsi hamı tanıyır. Bu, qondarma DQR prezidenti Bako Saakyandır.

Əshabələri ilə otaqların birinə daxil olur. Ona məlumat verirlər ki, Talış kəndindən qaçanlardan biri, hərbi arvadı Marine Saakyan azyaşlı uşağı ilə burada məskunlaşıb. Bako narazılıqla başını bulayır:

- Belə olmaz axçı (yəni qız), hər şeyi atıb qaçmışız, təcili qayıdın Talışa, qoy görsünlər ki, buz qorxmuruq, təslim oluruq...

Marine də söz altıda qalan deyil:

- Sizin avtomobiliniz var?

Bako duruxur, yanındakılar da çaşqınlıqla bir-birlərinə baxırlar. Qadın səsinə bir az da ucaldaraq, sualı təkrar edir:

- Soruşuram, avtomobiliniz var?

- Xanım, maşının məsələyə nə dəxli?

- Dəxli odur ki, siz də ailənizi götürün, bizimlə birlikdə Talışa köçün. Hər gün ordan maşınla iş gedərsiz...

Bako qəzəbindən az qalır nərildəsin, amma özünü birtəhər ələ alır, yalandan gülümsünür:

- Bilirsiz, məsləhətinizə qulaq asıb mən də Talışa köçərdim, amma, təəssüflər olsun ki, kənddə evim yoxdur. Əshabələr vəziyyətdən çıxış yolu tapıldığı üçün qəh-qəhə çəkirlər.

Ay-hay! Siz Marineni nə bilmisiz. Kənddə hamı onu hazırcavab kimi tanıyır.

- Qəti dərd eləməyin, bir şey fikirləşərik. Biz kənddəki evimizi sizə bağışlayırıq, sağlıqla oturun!

"Nümayəndə heyəti"ndəki qadınlardan biri yaltaqcasına soruşur:

- Tutaq ki, evi bağışladınız, bəs öz ailəniz? Küçədə qalacaqsız?

- Küçədə niyə? Biz sadə adamlarıq, tələbatımız böyük deyil, samanlıqda da yata bilərik...

Yaltaq qadın başqa söz tapa bilmir:

- İlanlarla qucaqlaşsın?

Bu zaman Talış kəndinin digər sakini Armeni Ba-yunts etirazını bildirir:

- Onsuz da kənddə ilanlar mələyir. Talışda nə məktəb var, nə mağaza, nə uşaq bağçası. İndi siz deyən, iki azyaşlı uşaqla orada necə yaşayım? Siz, öz uşaqlarınızı belə şəraitdə saxlayardız?

Məmurlardan kimsə söz atır:

- Bəlkə, sizin üçün kənddə çayxana da tikdirək? Marinenin sözləri ultimatum kimi səslənir:

- Kimin harada, necə və kiminlə çay içəcəyini gedin "Syamo"dan soruşun!

Bako köhnə düşməni, vaxtilə qondarma DQR-in hərbi naziri olmuş Samvel Babayanın adını eşidən kimi diksinir. Çünki "Syamo"nun son bəyanatından xəbərdardır. Bu erməni sərsəm, görün, nə deyib: "Bakıda çay içəcəyik deməklə iş bitir ki? Bilirsiniz, Bakıda çay içmək olar, ancaq mən qorxuram ki, onlar (yəni azərbaycanlılar - müəl.) tezliklə Yerevana çatacaqlar və burada çay içəcəklər. General forması geyinib kolxoz sədri kimi bəyanatlar vermək olmaz. Bizim əsgər o qədər raketin qabağında dayanma bilməyəcək... əgər bir dəqiqədə ön xəttə 25 min mərmə düşsə, orada adam dayana bilər? Bu nə sözdür? Deyirlər ki, bizim əsgərin döyüş ruhu yüksəkdir. Onlar raketi tutacaqlar, yoxsa əsgər mərməni havada ovlayacaq?"

...Bakonun boğazı qurumuşdu. Düşüncüdü, görəsən bu mehmanxanada ona çay nədi, heç olmasa bir qurtum su verən tapılacaq?

Axırıncı aşırım

Yel - rəqs edən bir qaraçı,
Əsmə əsir, üryan budu.
Mən kiməm? Cızma-qaraçı,
Xəzərə bax - ozan budu.

Mən mütərcim, o - tərcüman,
Mən qocalan, o - qocaman.
Heç fələyə verməz aman,
Deyər: yolu azan budu!

İkiyik, birimiz qalar,
Mən gedərəm, dəniz qalar.
Vladimirdən iz qalar? -
Əhvalımı pozan budu.

Bu təvazökar
və eyni
z a -

manda məsuliyyətli sətirlərin müəllifini bugünkü ədəbi nəsillə tanışdır. Halbuki Azərbaycan ədəbiyyatı inciləri daha çox onun tərcüməsində Rusiyaya, oradan da dünyaya çıxıb. Buna görə də dostları onu "tərcümə ədəbiyyatının canlı klassiki" adlandırırdılar. O, Məhəmməd Füzuli, Molla Pənah Vəqif, Səməd Vurğun, Əliağa Vahid, Rəsul Rza, Əli Kərim, Məmməd Araz, Süleyman Rüstəm, Əliağa Kürçaylı, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza Ulutürk və s. müəlliflərin əsərlərini rus dilinə tərcümə edib. "Dədə Qorqud" dastanının, Azərbaycan aşiq şeirinin, Məhsəti rübailərinin, Füzuli qəzəllərinin, Yunus Əmrə və digər klassiklərin rusdillə oxucular arasında əldən-ələ gəzməsi onun əvəzsiz xidmətidir. Bir dəfə V.Qafarova təklif edilir ki, "Dədə Qorqud" dastanını tərcümə etsin, amma boylardakı "mərə kafər" sözlərini işlətməsin - bu, xristian qonşularımızın xətrinə dəyə bilər. Volodya "Dədə Qorqud"u bir daha diqqətlə oxuyub müqəddiməsini, "mərə kafər" in işlənmədiyini "Dirşə xan oğlu Buğac xan boyu" və "Duxa Qoca oğlu Dəli Dömrül boyu"nu tərcümə edir. Ondan nə üçün digər boyları tərcümə etmədiyini soruşduqda bildirir ki, axı onlarda "mərə kafər" sözləri vardı, siz isə dediniz ki... Tərcüməçi orijinalı təhrif etmək istəməmişdi. Bunu onun haqqında yazılan xatirələrdən oxumuşam.

Tərcüməçinin qızı Nadiyə Qafarova ilə söhbətimizdən isə daha çox şey öyrəndim.

Nadiya xanımın danışdıqlarından:

Kompüterini qəbul etmirdi

"Atam çox ünsiyyətçi adam idi, amma eyni zamanda evdə bəzən özünə qapılırdı, daim əlyazmaları, tərcümələri üzərində çalışırdı. Öz işinə, yaradıcılığına dəlicəsinə vurğun idi. Yaddaşında əlində qəlyan yazı masasının arxasında oturmuş vəziyyətdə qalıb. Qəlyanı çox xoşlayırdı. Bir məqamı da deyim, biz kompüterdə işləməyi ona öyrətdik, nə də çap masasında yazırdı. Qardaşım onu nə qədər dilə tutsaq da, ömrünün son günlərində qədər kompüterini qəbul etmədi.

"Atamın ilk sevgisi bayatı olub"

"Əsərləri adətən qəzet və jurnallarda çap olunurdu. Özü də şeir yazırdı. Hisslərini daha çox rus dilində ifadə edirdi. Hətta ölümündən sonra onun əlyazmaları arasında Azərbaycan dilində yazılmış bayatı və rübailər tapdım. Atam bunları ciddi-cəhdlə gizləyirdi. Səbəbini bilmirəm. Bəlkə də düşünürdü ki, kənardan bu, təqlid kimi qəbul oluna bilər.

Biz sağlığında onun əlyazmalarına toxuna bilməzdik. Bu qadağanı özü qoymuşdu. Buna görə də ölümündən mən onun Azərbaycan dilində şeir yazdığını bilmədim. Zarafatla misralar qoşurdu, amma rübai yazmaq çox ciddi məsələdir axı. Atam rübai və bayatılardan başqa çoxlu ağ şeir də yazıbmuş. Bunların hamısını mütləq çap etdirməyi düşünürəm. Çox maraqlı əsərlərdir. Amma onun əsas işi tərcümədən, ən çox da aşiq ədəbiyyatını, bayatılarını tərcümə etməkdən ibarət idi. Hətta deyərdim, atamın ilk sevgisi bayatı olub.

Yunus Əmrəni türk dilindən rusçaya ilk dəfə atam çevirib. Böyük təqdimat mərasimi oldu. Səhv etmərsə, kitab Türkiyədə də təqdim edildi. Çəkdiyi zəhmətə görə kiminsə ona "afərin" deməsini gözləməirdi. Hesab edirdi ki, Azərbaycan, türk ədəbiyyatını tərcümə edib bütün MDB ölkələri ərazisində yaymaq bir vətəndaş kimi borcunu yerinə yetirir. Əlbəttə, yaxşı olardı ki, onun əməyi qiymətləndirilsin. Ömrünün son illərində - 90-cı illərdən sonra qəzet-jurnallara yazdı, Bakı Slavyan Universitetində dərs dedi. Amma, təbii, işinin böyük bir hissəsini tərcümə təşkil edirdi ki, onun da müqabilində heç nə qazanmırdı.

Özü üçün mahnılar qoşurdu

Atamın musiqi təhsili olmayıb, amma yaxşı musiqi duyumu vardı. Ritmi tuta bilirdi. Bu, onun bayatıları tərcümə etməsində də özünü göstərirdi.

Zümrümə etməyi sevirdi. Zümrümə etmək onun həyatının bir hissəsinə çevrilmişdi. Səhərə mütləq çaydan başlayırdı. Armutu stəkanı vardı, çayı yalnız onda içərdi. Sonra qəlyanı əlinə götürüb, bizim bilmədiyimiz hansısa musiqini zümrümə etməyə başlayırdı.

Vladimir Qafarovun internet saytı açılacaq

Onu ünsiyyətçi, gülərliz, zarafatçı adam kimi xatırlayıram. Xoş xasiyyəti vardı, eyni zamanda çox işgüzar idi. Günlərlə fasiləsiz işləyə bilirdi. Amma, təəssüf ki, bu gün, ümumiyyətlə, kitaba, ədəbiyyata, mütaliəyə marağı azdır. Əsas informasiya internet vasitəsilə əldə edilir. Buna görə də mən indi ciddi şəkildə atamın xatirəsinə həsr olunmuş internet saytı açmaq barədə düşünürəm. Demək olar ki, hər şey hazırdır, yalnız əlyazmaları elektron varianta keçirmək qalır. Yəqin, internetdə atam barədə informasiyalar, əsərlərini və etdiyi tərcümələri yerləşdirməyim onun yaradıcılığına marağı artırmaq üçün mühüm bir vasitə olacaq. Üstəlik, bu Azərbaycan ədəbiyyatının təbliği baxımından da vacib addımdır.

Dosye:

Şair, tərcüməçi Vladimir Qafarov 1935-ci il mayın 19-da Sabirabadda anadan olub.

Azərbaycan bayatılarını rusca dilləndirən mütərcim

Sənədlərimizi cırdı ki, getməyək

Bəziləri onu qaraqabaq adam hesab edirdi. Özü buna belə aydınlıq gətirirdi: "Mən daim məşğul oluram. Kənar ünsiyyət üçün boş vaxtım olmur, həmin zamanı işə ayırıram".

Böyük kitabxanamız vardı. Qonaqlarımızın hamısı bu kitabxanaya heyranlıqla baxırdılar. Kim hansı kitabı axtarsa, bizdə tapardı.

Atamın sənətiylə bağlı bizim də uşaqlığımız ədəbi mühitin içində keçdi. Şair-yazıçı dostları, həmkarları tez-tez bizdə qonaq olurdular.

Ailədə demokratik adam idi. Bizim - uşaqların tərbiyəsi ilə anamız məşğul olurdu. Atamın vaxtı az idi. Amma, əlbəttə, o da bizə diqqət ayırırdı. Daha çox oxumağımızın qeydində qalırdı...

Atam çox vətənpərvər adam idi. Vətəninə çox sevirdi. Dəfələrlə başqa ölkələrdən dəvət olsa da, qətiyyətlə imtina edirdi. Hətta qardaşım mən Moskva Dövlət Universitetinə qəbul olunanda atam qəbul komissiyasına gedib bizim sənədlərimizi cırdı ki, heç yana getməyəcəksiniz, öz vətəninizdə təhsil alacaqsınız...

Yəni oxuduğu mahnıların musiqisini də özü qoşurdu. Bununla da özünü işə kökləyirdi.

Erməni snayperi və dağılmış kitabxana

"90-cı illərdə atam "Na straje Kaspiya" qəzetində çalışırdı. Baş verənləri işıqlandırmaq üçün həmin vaxt böyük bir nümayəndə heyəti Qarabağa yollanmışdı. Atam da getmişdi. Anam nə qədər yalvarsa da, xeyri olmadı. Həmin vaxtlar yaşı da az deyildi, 60 tamam olacaqdı. Bununla belə, əsgər paltarını geyib ön cəbhəyə getdi. Jurnalist kimi müsahibələr alır, xəbərləri işıqlandırırdı. Atam sonradan danışdı ki, əynində hərbi paltarını geyən erməni snayperçisi onu nişan alıbmuş. Lakin bizim əsgərlər daha tez tərpənərək düşməni zərərsizləşdiriblər. Bunu danışdı gülmədi. Hərçənd, orada gülməli heç nə yox idi, əksinə, həyatı təhlükə qarşısında olmuşdu. Bundan başqa atam orada erməni əsgərlərin dağıtdığı kitabxanayı tapmış, oradan Azərbaycan ədəbiyyatı sənədlərini, çox dəyərli kitabları çıxarıb evə gətirmişdi. Yəni ən ağır məqamlarda da o, kitab, kitabxana barədə düşünürdü.

Bakıda orta məktəbi bitirib, Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) filologiya fakültəsində təhsil alıb.

Əmək fəaliyyətinə "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında ssenari şöbəsinin redaktoru kimi başlayıb (1959-1960). "Literaturny Azerbaydjan" jurnalında ədəbi işçi (1960-1963), "Literaturnaya qazeta"nın Azərbaycan üzrə xüsusi müxbiri (1967), "Bakinski raboçi" qəzetində şöbə müdiri olub.

Bədii yaradıcılığa 1952-ci ildə "Oğul" adlı ilk mətbu şeiri ilə başlayıb. Bundan sonra istər respublikada, istərsə də onun hüdudlarından kənar əsərləri müntəzəm çap edilib. "Gəlin", "İki qala", "Lermontov, 123", "Bürünc külək", "Küləkli alov" və digər kitabları oxucuların rəğbətini qazanıb. Poetik tərcüməyə böyük əhəmiyyət verib. Azərbaycan el ədəbiyyatı, klassik aşiq poeziyası və s. rusçaya çevirib. Əsərlərini Azərbaycan və rus dillərində yazıb. Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fəxri fərmanları ilə təltif edilib.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Əməkdar Mədəniyyət işçisi, Əməkdar incəsənət xadimi Vladimir Qafarov 2000-ci il iyulun 19-da vəfat edib.

Rəbiqə NAZİMQIZI

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapışan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdaşın əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belə-də yazarlarımızın tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, dəyərli ədəbi nümunələrdən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Beləliklə, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Nəbi Xəzrinin şeirləri ilə missiyamızı davam etdiririk.

İstiqlal marşı

Göz açdığım qədim torpaq,
Dayağımsan sən dünyada.
Doğma anam, ey mehraban,
Ey qəhrəman Azərbaycan!

Addım-addım qucağımdan,
Odlu sellər çağlasa da
Həsət qaldın sən işığa,
Zaman-zaman, Azərbaycan!

Yadellilər damla-damla
Al qanını sordu sənin,
Kimlər sənin göz dikmədi
Torpağına, Azərbaycan!

Bayrağımı endirdilər,
Ancaq özün əyilmədin,
Alqış bu gün o ucalan
Bayrağına, Azərbaycan!

Səhər kimi cavan sənsən,
Tarix kimi qoca sənsən.
Fatehləri diz çökdürən,
Vüqarınımsan, Azərbaycan!

Öz müqəddəs dağlarından
Günəş kimi uca sənsən,
Yer üzündə mənim Odlar
Diyarınımsan, Azərbaycan.

Səhərlərin qoy açılısın,
Təzə nurlu bahar ilə,
Gələcəyə mərd addımla,
Uğurla get, Azərbaycan!

Şəhidlərin al qanından,
Lalə açmış yollar ilə,
İstiqlalın sabahına
Qürurla get, Azərbaycan!

Şuşa

Ah çəkir, hay salır dərdli meşələr,
Millətin görəcəkdir günləri varmış.
Mərdlik üzərində ucalan şəhər,
Satqınlıq önündə gücsüz qalarmış.

Dedi göylər də ağı,
Rəngi rəngə qatdılar.
Bu ziqiyət torpağı
Nə qiymətə satdılar?

Buludlar halay çəkir,
Solur təzə pöhrələr.
"Əringəldi" hay çəkir,
Uğuldayır dəyərlər.

Qadinsız ev-tufandakı gəmidir, O nə batır, nə limana yetişir

Uca dağları da bu gün yaş boğur,
Qayadan yetimək baxır qalalar.
Nə orda gözləyən bir gəlin durur,
Nə çarpaz yollarla gələn bir ər var.

Namus tapdalandı, biz necə dözdük,
Yer yandı, göy yandı, biz necə dözdük.
Dözdük... günahkarı biz özümüzüdü.

Deyin, mən bu dərdi çəkim nə qədər.
Ahımdan asıman qoy parçalansın!
Günəşlə yanaşı duran bir şəhər,
Zülmət övladının əlində qalsın?
Vaqif məzarında gəldi dəhşətə,
Daşaltı küləyi - pərişan ruhu.
Görən, necə dözdü bu xəyanətə,
Üzeyir gəncliyi, Natəvan ruhu.

Yaşıl kölgəlikdən süründü ölüm,
Gözəllər əlvida dedi həyata.
- Ata, öldür məni qurbanın olum,
Ölüm əsirlikdən xoşdur, ay ata!

Ata səndirlədi, titrədi durdu,
Bir güllə qızına, bir güllə özünə
Gözləri yaşaran o ata vurdu,
Dünyaya bəxş etmiş öz övladıyla
O getdi dünyadan qeyrət adıyla.
Eşitdim, qəlbimdə qanım da dondu
Bir nəslin isməti belə qorundu.

Fikir asır məni dardan
Dönə-dönə bu gün, Allah!
Uca Şuşam yuxulardan
Həqiqətə dönsün, Allah!
Qovub yadı torpağımdan,
Xalqım qisas alsın, Allah.
Sərçələrin caynağında
Laçın necə qalsın, Allah!

Qaytar cahi-cəlalımı,
Uca Allah, qadir Allah!
Yerlə yeksan Xocalımı
Zirvələrə qaldır, Allah!

Milyon qərinədir, min qərinədir
Vicdan üfüqümüzdə safdır, təmizdir.
Biz indi bildik ki, satqınlıq nədir:
Kürəyə sancılan öz gülləmizdir.

Sözlərim bitməyir... susmur haray, ah!
Xəyalən gəzsəm də beş qitəni mən,
Öz Şuşa qitəmə qayıdıb sabah,
Qoyaram şeirimə son nöqtəni mən!

Şuşanın yolları

Hər yanda bir məclis qurulub gedir,
Buz kimi bulaqlar durulub gedir,
Dağların döşüylə burulub gedir,
Gör necə qovuşur yollara yollar,
Siz nə gözəlsiniz, yollar, a yollar!

Dağın ətəyinə qədəm qoyunca,
"Qarqar" uğuldayır dərdə boyunca,
Durub hüsnünüzə baxım doyunca,
Baxım heyran-heyran mən sizə, yollar!
İlk dəfə gəlmişik üz-üzə, yollar!

Sərin bulaqlardan ellər su içmiş,
Dostunu düşməndən yaxşıca seçmiş,
Burdan Vaqif ötmüş, Vidadi keçmiş,
Gərək ki, onları tanıya yollar,
Onların izləri hamı, a yollar?!

Sevirəm çeşməli, sulu dağları,
Vüqarlı dağları, ulu dağları,
Döysə də qar, yağış, dolu dağları,
Dolanıb aparır dağlara yollar,
Bağçalara yollar, bağlara yollar.

Dağların zirvəsi ağa bürünür,
Yaşıl quzeylərdən duman sürünür,
Qəlbimdən bu yerə yollar görünür,
Gör necə qovuşur yollara yollar,
Siz nə gözəlsiniz, yollar, a yollar!..

Bakılıyam mən

Xəzər sahilində doğulmuşam mən,
Laylamı çalmışdır dalğalar mənim.
Günəşli evimin pəncərəsindən,
Üstümə nur səpmiş ilk bahar mənim.

Xoşdur torpağımın isti nəfəsi,
Sevdiyim vətənin çöllü, düzündür.
Hər uca buruğun aramsız səsi
Mənim ürəyimə döyüntüsüdür.

Bu torpaq öz yurdum, öz məkanımdır,
İnsan nə xoşbəxtdir öz diyarında!
Mənim qara neftim mənim qanımdır,
Axır vətənimin damarlarında.

Düşmənlər üstümə gəldiyi zaman
Doğrudum ellərin etibarını.
Mənim odlu neftim axdıqca hər an
Söndürdü davanın alovlarını.

Öz doğma yurdumun bahar yaşında
Əlimlə qurulur xoşbəxt gələcək.
Durmuş buruqlarım dağlar başında
Sülhün yenilməyən keşikçisitək.

Burda addım-addım dolaşsan, gəzsən,
Hər daşın, torpağın bir tarixi var.
Tikirəm dağların sinəsində mən
Hər gün dağlardan da uca binalar.

1992

Qismətəm olmuşdur gözəl bir bahar,
Yoluma nur səpmiş anamız vətən.
- Haralısan? - deyər məndən sorsalar,
Vüqarla söyləyəm: - Bakılıyam mən.

Qadinsız ev

Həyat yoldaşım
Gülərə xanımın xatirəsinə

Çiyinlərdə yerin-göyün qəmidir,
Ah çəkirsən asımana yetişir.
Qadinsız ev - tufandakı gəmidir,
O nə batır, nə limana yetişir.

Ağır dərdlər faciənin gücüdür,
Nə sevinib, nə də güllə bilirsən.
Qadinsız ev xəstəxana küncüdür,
Nə dirilir, nə də öl bilirsən.

Fələkətdə neçə-neçə sirr yatır,
Səni yıxır, polad kimi o sınıdır.
Qadinsız ev - günəşsiz bir dünyadır,
Nə od yansa qızınmır ki, qızınmır.

Sən bir quşsan, ruhun sınımış qanaddır
Heç baxma ki, külək sərin, meh ilq...
Qadinsız ev - ulduzsuz kainatdır,
Həmdəmindir sükut ilə qaranlıq.

Ey kişilər, sevginizi əzizləyin cahanda,
Qadınlığın sədaqətdir ilk adı.
Vay o gündən ömrün axır anında,
Gözünüzü qapayan da olmadı!

1954

Bütün xalqların həyatında enişli-yoxuşlu məqamlar olur. Bu, istər siyasi, istərsə də mədəni-ədəbi sahələri əhatə edə bilər. Azərbaycan xalqı da tarixin keşməkeşlərində ələnmiş, zaman-zaman sərəvətlərini qəsb etməyə çalışanların istilalarına, deportasiyalara, soyqırımlara məruz qalmış xalqlardandır. Müasirləşmək, zamanın tələblərinə cavab vermək adı altında əlifbamızın bir əsrdə üç dəfə dəyişdirilməsini də, zənnimizcə, xalqımıza qarşı törədilmiş cəza, mədəniyyətimizin, dil və ədəbiyyatımızın başına gətirilmiş müsibət adlandırsaq, yanlışdır.

Latın əlifbası və sovet ideologiyası

Azərbaycan xalqı kimi heç bir xalq, heç bir millət bir əsr boyunca üç dəfə əlifba dəyişməyib. Ərəb əlifbasından latın qrafikasına və nəhayət, kiril əlifbasına keçid Azərbaycanın milli-mədəni, elmi sərəvətinə böyük zərbə vurdu, bir-birinin yazısını oxuya bilməyən nəsillər arasında uçurumun yaranmasına səbəb oldu.

1930-cu illərdə ərəb əlifbası o dövr üçün pantürkizm və panislamizmin simvolu sayılırdı. Əgər o vaxt əlifbada latınlaşma prosesinin qarşısı alınmasaydı, bu gün dünyanın siyasi xəritəsinin nə şəkildə olacağı çox maraqlı olardı. Çünki əlifbanın latınlaşması təkcə Tatarıstan, Türkmənistan, Tacikistan, Başqırdıstan və Krım əhatə etməklə kifayətlənmirdi. Bu proses elə bir vüsət almışdı ki, hətta Rusiya Federasiyasının Xalq Maarif Komissarlığına da kiril əlifbasının latınlaşdırılmasına dair üç layihə təqdim edilmişdi. Mövzu ilə əlaqədar, Lunaçarski deyirdi: "Rus əlifbasının (əlbəttə, Ukrayna və Belarusiya da daxil olmaqla) latınlaşdırılması məfkurəsi, böyük təkan köhnə ərəb əlifbası işlədən xalqların yazılarının latınlaşdırılmasında əldə edilmiş müvəffəqiyyətlərdən aldı".

Türk xalqlarının sanki alın yazısına çevrilmiş bu mövzu hər zaman yaradıcı insanları, ziyalıları narahat edib. Rza Süleyman adlı bir müəllifin 1926-cı ildə "Dan yıldızı" jurnalında dərc edilmiş "Nə üçün yeni əlifbanı qəbul etdik?" adlı məqaləsində türk xalqının əlifba tarixi tədqiq edilir. Yazı ərəb əlifbasının latın əlifbası ilə əvəz olunmasını vacib edən amillərə həsr olunub. Müəllif Orxon-Yenisey abidələrinin ən qədim türk əlifbası ilə yazıldığını, daha sonra bu əlifbanın uyğur əlifbası ilə əvəz edildiyini yazır. Uyğur əlifbasının xaçpərəst missionerləri tərəfindən türk qövmələri arasında yayıldığını, lakin əlifbanın türklər tərəfindən qəbul edilmədiyini iddia edən R.Süleyman, uyğur əlifbasını, əsasən türk xaqanlarının saraylarında yaşayan alimlər və katiblərin bildiyini, elm və ürfanın yalnız onlarda olduğunu, xalqın isə bu əlifbanı bilmədiyini yazır. Daha sonra müəllif latın əlifbasının üstünlüklərindən danışır və ərəb əlifbasının mənfii cəhətlərini qeyd etməklə, onun türk ruhuna yad olduğunu iddia edir.

Latın əlifbasının qəbulundan sonra yenidən kiril əlifbasına keçid yalnız siyasi motiv daşıyırdı. Kiril əlifbasının latın əlifbasından bir çox cəhətdən üstün olduğunu iddia edənlər, bunun rus xalqının, Lenin dilinin asanlıqla öyrəniləcəyinə,

Azərbaycan dili və ədəbiyyatının zənginləşməsinə kömək edəcəyinə, sovet xalqlarının Stalin dostluğunu daha da möhkəmləndirəcəyinə inanırdılar. Bununla belə, o dövrdə qəbul edilmiş latın əlifbasının üstünlüklərini də inkar etmirdilər. 1939-cu ilin "Dan yıldızı" jurnalında yazılmışdı: "Azərbaycan xalqı, Aprel Sosialist Revolyusiyasının qələbəsi sayəsində savadsızlıq və avamlıq əlifbası olan köhnə ərəb əlifbasını birinci olaraq torpağa basdırdı. Onun əvəzində, bu günə kimi işlədiyimiz yeni əlifbanın qəbul edilməsi ilə bərabər, dilimizdə böyük bir dönüş də əmələ gəldi. Bu dönüşün səmərəsi olaraq, ərəb, fars və osmanlı sözlərini dilimizdən bərdəlik olaraq atdıq və dilimizi kultur və zəngin bir hala saldıq". Latın əlifbasından kiril əlifbasına keçid prosesində elmilikdən çox təbliğat məsələlərinin ön plana çəkildiyini görürük. Dövrün ziyalıları da bu prosesdə iştirak etməyə məcbur idilər. 1939-cu ildə "Yeni Azərbaycan əlifbası" adlı məqalədə kiril əlifbasının tərəfdarları kimi çıxış edənlər sırasında Üzeyir Hacıbəyov, Səməd Vurğun, Mirzə İbrahimov, Cəfər Xəndan, Cəfər Cəfərov, Məmməd Arif və başqalarının adlarını oxuyuruq.

Sovet ideologiyası, hətta 60 il əvvəl dünyasını dəyişmiş Mirzə Fətəli Axundovu da təbliğat vasitəsinə çevirməkdən çəkinməyib. Belə ki, dövrü mətbuatda kiril əlifbasına keçmək layihəsinin M.F.Axundov tərəfindən hazırlanması kimi güllünc fikirlərə də rast gəlmək mümkün idi. 10 il əvvəl - latın əlifbasının qəbul edildiyi dövrə baxdıqımızda isə sovet təbliğatının digər üzü ilə qarşılaşırıq. "İnqilab və mədəniyyət" jurnalının 1929-cu ilə aid 6-cı sayında "Ə.A." imzalı şəxsin məqaləsində oxuyuruq: "Mirzə Fətəli əvvəlcə ərəb əlifbasına istinadən

müxtəlif tərz və şəkildə üç cür əlifba tərtib etdiyi kimi, türk aləmində ilk dəfə olaraq latın sistemində müəyyən bir əlifba tərtib etmişdir ki, bu yazımızda bu vaxta qədər məlum olmayan bu əlifbanı qiymətli bir vəsiqə halında elm aləminə təqdim edəcəyiz".

Məqsədlərinə çatmaq istəyənlər ən müxtəlif təbliğat üsullarından istifadə edərək, yenicə qəbul edilmiş, böyük çətinliklər, zəhmətlər bahasına artıq cəmiyyətdə özünə yer qazanmış latın əlifbasının indi yararsız olduğunu və artıq öz missiyasını yerinə yetirdiyini söyləyirdilər.

Latın əlifbası orta q əlifba kimi

O dövr mətbuatındakı çoxsaylı məqalələri tədqiq edərkən, Rusiya Federasiyası Xalq Maarif Komissarlığına göndərilmiş məktublarda, 1929-cu ilin 1 yanvarında Azərbaycanın, 1929-cu ilin 1 oktyabrında Türkmənistanın, 1930-cu ilin 1 yanvarında Qırğızıstanın, 1930-cu ilin 1 yanvarında Gürcüstanın rəsmən latın sistemli əlifbaya keçdiyi elan edilir.

Bundan başqa, o dövrün mətbuatında Türkmənistan, Özbəkistan, Tacikistan, Qaraqalpaq, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Dağıstan (avarlar, ləzgilər, laklar və darginlər üçün), Abxaziya, Şimali Qafqaz (kabardinlər, çeçenlər, inquşlar, osetinlər və s.), duncanlar (çinlilər), kürdlər, Yakutiya, Buryat - Monqolustan, Tann - Tuvin Xalq Cümhuriyyəti, Sibirdə yaşayan türk-tatar xalqları (oryatlar, xakaslar, şorlar və s.), dağ yəhudiləri, Buxara yəhudiləri, Qaraimlər - kırınşaklar və talışların (xalqların və etnik birləşmələrin adları dövrün mətbuatında yazıldığı kimi verilib) da Yeni Əlifba komitəsinin birinci plenumunda yeni, vahid latın əlifbasına keçdikləri qeyd olunur.

Gürcüstanda da latın əlifbasına keçid sürətlə gedirdi. Ə.Məşrikinin "Gürcüstanda yeni türk əlifbası komitəsinin savad kursları" adlı məlumat xarakterli yazısına görə, Gürcüstan Yeni Əlifba komitəsi tərəfindən Tiflisdə türk məktəbləri, eləcə də Nərimanov və Qadınlar klublarında, Sap fabriki nəzdində, Qarayazı rayonunun Qaratəpə, Candar, Təzəkənd, Təklə və Qoşalı kəndlərində latın əlifbasını öyrədən savad kursları açılmışdı.

Hətta İran mətbuatında da ərəb əlifbasının latın qrafikasına ilə əvəz edilməsi haqqında məqalələr dərc olunmuşdu. Onlardan biri haqqında Kamçin Bəkin "Şuralar İttifaqında yeni əlifbanın qalibiyyəti" (1930) adlı məqaləsində də bəhs edilir:

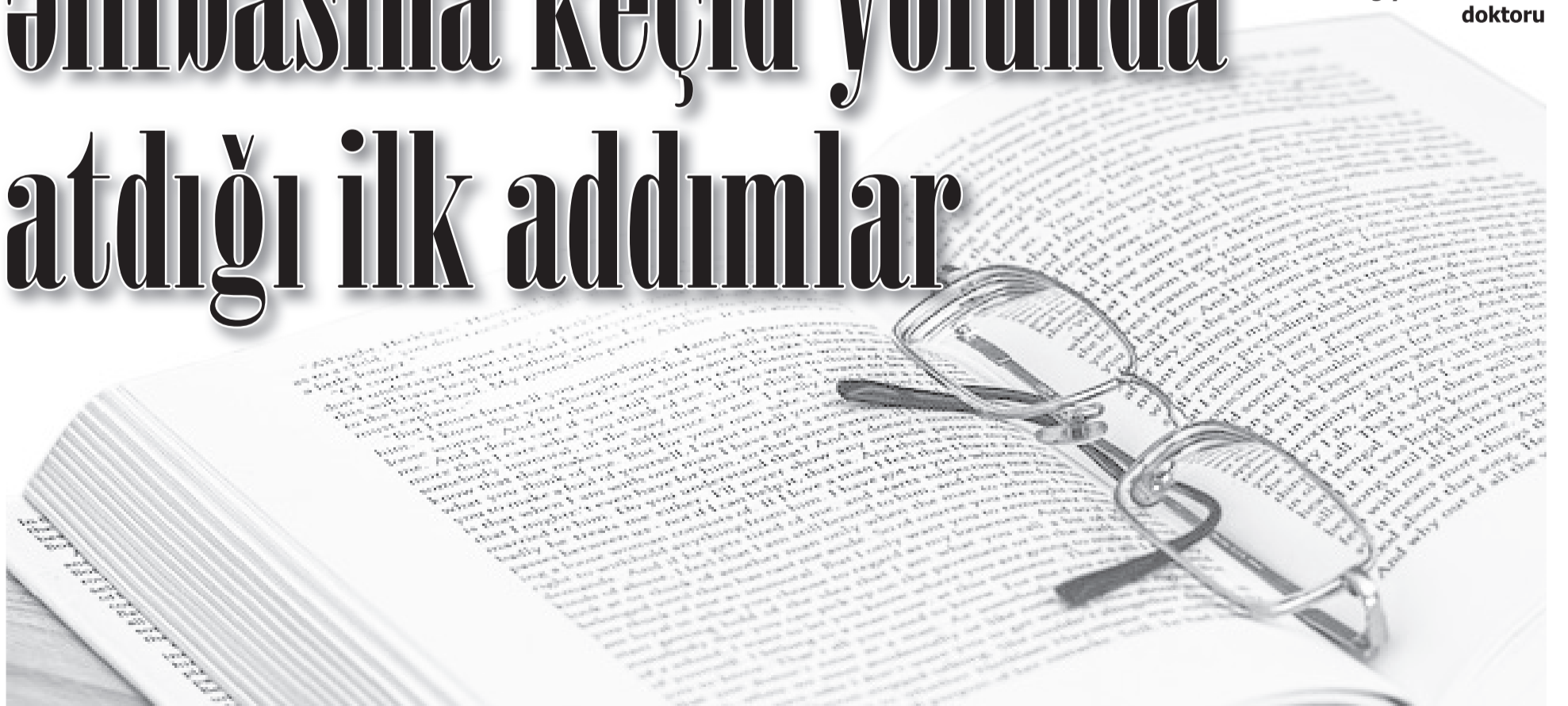
Türk dünyası və latın əlifbası

Ümumiyyətlə, latın əlifbasının qəbulu zamanı sovetlər məkanındakı bütün türk xalqlarının bu əlifbaya keçməsi üçün layihələr hazırlanmışdı. 1929-cu ilə aid "Şuralar İttifaqı cümhuriyyətlərində yeni əlifbaya iki il müddətində keçmək barəsində tədbirlər" adlı məqalədə yeni əlifbanı başqalarından əvvəl tətbiq etməyə başlayan Azərbaycan Cümhuriyyətinin 6 il yarımında gördüyü işi başqa cümhuriyyətlərin 4 il müddətində görməli olduqları, bunun da iki ilinin keçdiyi, bəzi cümhuriyyətlər üçün yeni əlifbaya keçid prosesinin 1926-cı ildə Birinci Türkooloji qurultaydan etibarən, bəzilərinin isə daha yeni başladığı yazılır.

Latın əlifbasına keçid prosesi 1929-cu ilin 1 yanvarından etibarən, Azərbaycanda, Türkmənistanda, Qırğızıstanda, Gürcüstanda, Şimali Qafqaz muxtar əyalətlərində müxtəlif tarixlərdə baş verdi. Dövrü mətbuatda Özbəkistan, Tatarıstan, Başqırdıstan və Krım cümhuriyyətlərinin 1930-cu ilin ikinci yarısına qədər qəti şəkildə yeni latın əlifbasına keçəcəkləri, yeni əlifbanın quruluşuna görə çox asan və tez mənimsənilən olduğu, onu Şuralar İttifaqının türk-tatar xalqlarının bir-birinin arxasınca qəbul etdikləri ilə bağlı məqalələr dərc edilirdi.

Kəmalə ƏLƏKBƏROVA,
Filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru

Türk dünyasının latın əlifbasına keçid yolunda atdığı ilk addımlar

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətlər göstərmiş Əhməd Ağaoğlunun (1869-1939) türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımladığı bir sıra şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin əsasən ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər həmin şəxslərin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Darülfünun islahatı isveçrəli professorun təklifləri ilə, universiteti siyasətin əsirinə çevirmək istəyən zehniyyətin direktivləri arasında çabalaya-çalabaya irəliləməkdə idi. Bilik, təcrübə və dünyagörüşü baxımından keçmiş darülfünundan yeni universitetə professor təyin ediləcəkləri gözlənilənlər arasında siyasi fikirləri etibarlı ilə dövrün bəzi idarəçilərinin xoşuna gəlməyənlər də vardı. Onlar rejimin şəksiz tərəfdarı kimi tanınmadığı təqdirdə bir siyasət adamının həm qəzet redaksiyasına, həm də universitet kürsüsünə sahiblənməsinin bəzi xoşagəlməz nəticələr doğuracağını dayanıb-durmadan yüksək iqtidar məqamlarına tələp edirdilər. Atam o sıralarda "Axın"¹ qəzetini çıxarırdı. Qəzetin səhifələrində məmləkətin sosial gerçəkliklərini sadə dillə izah edən məqalələr yazırdı. Darülfünun universitetə çevrilərkən bir qisim professor mövqədu siyasətin istəmədiyi, qəbul etmədiyi şəxslər kimi kənar qaldı. Mərsindən gəlmiş əski Ocaq üzvü gənc doktor indi də mənəvi edamlar üçün vəsiyyəyə çevrilmişdi.

Fəqət taleyinə yazılanlar artıq özünü o qədər də gözlətməyəcəkdi. Yavaş-yavaş barəsində bir yığın əndişələr, bu əndişələrə əsaslanan yeni-yeni intriqaqlar meydana çıxmağa başladı. Şöhrəti az qala günbəgün, həm də kimsənin gözləmədiyi sürət və genişliklə artırdı. Gözəl üzü, mənəli nitqləri ilə, xüsusən gənclərdə dərin təsir buraxırdı. Ona gələcəyin böyük insanı kimi baxanların sayı durmadan artırdı. Sen Jüst də özündən başqa hər kəsi, hər şeyi unutmuş kimi görünürdü. Həqiqi bir cazibə içərisində hər gün, hər saat, hər dəqiqə varlığını hiss etdirməyə çalışırdı. Bu yolda əlinə düşən heç bir fürsəti buraxmaq istəmədi.

Beləliklə, başgicəlləndirən həyəcan içərisində yeni universitetin inqilab tarixi professorluğunu öz üzərinə götürmək kimi bir qafillik nümayiş etdirməkdən də geri durmadı. Halbuki bu kürsüdə, heç olmasa ilk dərsi inqilabın böyük simalarından biri verməli idi. Türkiyə Cümhuriyyətinin fikir və ruh şəklinin nümunəsi kimi qurulan İstanbul Universitetində inqilab kürsüsünün üzvü olan professoru və ilk dərsinin sahibinin yerinə keçmək başlanmaz, heç zaman başlanmayacaq xəta oldu.

Üstəlik, ilk dərsi keçdiyi gün tələbə kütləsinin böyük maraq və alqışları yol verdiyi xətanın ağırlığını, bağışlanmazlığını daha da artırdı. Qəfil hərəkatları ilə ətrafında yaratdığı boşluğun fərqinə hələ də varmadiği hiss olunurdu. O halda vaxt itirmədən, dərhal lazımı tədbirləri görmək, qəflətinin cəzasını vermək lazım idi. Tam bu sırada maarif vəkilliyinin çıxardığı məcmuədə darülfünun islahatından bəhs edən məqalənin yuxarına xəbəri olmadığı halda özünün tək şəkli qoyulmuşdu. Onu diri-diri udmaq üçün çoxdan gözlənən fürsət öz ayağı ilə hüzurə gəlmişdi.

İki gün sonra bir gecəyarısı evimizin qapı zəngi çalındı. Gələnlər arasında islahat hərəkatı sırasında maarif vəkillinin müavini, darülfünunun iki professoru və Atatürkcə çox yaxınlığı ilə tanınan bir siyasət adamı idi. Gecə qonaqları iki ildən - Sərbəst Firqə qurulduğu gündən bəri atamın qapısını bir dəfə də olsun açmayan köhnə dostları idi. Əlindən darülfünun professorluğu da alınandan sonra gecənin gec saatlarında onları qarşısında görən atam öz-özünə "Bir xəbər var. Baxaq, görək nə işdir. Bu gəliş bihudə deyil" - dedi. Professorlar eyni sözləri eyni zamanda söylədilər:

"Əhməd bəy, bu adam həddini aşdı. Səni, digər dostlarımızı işdən atan insan indi daha qabağa gedir, özünü universitetin rəhbəri elan etmək istəyir. Biz buna dözə bilməzdik. Ona görə də professorluqdan istefa etdik".

Daha bir sıra məsələlərdən danışdıqdan sonra getdilər.

Ertəsi gün bütün qəzetlər iki professorun istefasını arşınlıq həflərlə ilk səhifələrində vermişdilər. Bir neçə gün sonra isə maarif vəkillinin öz yerini bir başqasına buraxması xəbərini yaydılar.

Bu ikinci zərbədən yaralanan təkcə ehtirasları, xəyalları, əməlləri deyildi. Heysiyyəti, şərəfi də çox ağır zərbə almışdı. Bütün dostları bir anda ətrafından çəkildilər. Yanında yalnız ailəsi, uşaqları qaldı. Onlar bu alov və ehtirasın əzabını, qırıqlığını sakitləşdirmək imkanından məhrum idilər.

Bir gün günorta üstü Kalamışda² uşaqları ilə birlikdə gəzintiyyə çıxdığı qayıq çevrildi. Dalğalar balaca qızlarını dənizin dərinliklərinə doğru çəkirdi. Özünü sulara atdı. Uzun çarpışmadan sonra uşaqlarını xilas edə bildi. Fəqət çox yorulmuşdu, halsız vəziyyətdə evə döndülər.

Aradan günlər keçdi. Bir səhər "Cümhuriyyət"³ qəzetinin birinci səhifəsinin lap aşağısında kiçik sütunun içərisində "Acı bir ziya" başlıqlı yazı və rəsm gördüm. Rəsm Sen Jüstü ölüm yatağında göstərirdi. Altında isə bir neçə sətirlə sətəlcəmdən vəfat etdiyi xəbər veriliirdi.

Məni ölüm təhlükəsi keçirdiyim günlərdə sözləri, hekayələri, təlqinləri ilə yenidən həyata qovuşdurmağa çalışan adam, hələ otuz yeddi yaş tamam olmamış, boşluqların girdabına yuvarlanmışdı. Ölüm yatağında rəsmi ona çox yaraşırırdı. Gerçəkdən içimdə bir acı duyub atamın otağına girdim, qəzeti ona uzatdım:

"..... ölüb, ata!"

Atam qəzeti almıdan donuq nəzərlərlə gözlərimin içinə baxdı, dodağında acı təbəssümlə "Zatən, çoxdan ölmüşdü" - deyib çiyinlərini çəkdi.

Məchul qəhrəman

İncə, uzun boyu, enli çiyinləri, ağ bənizi, səliqə ilə vurulmuş çal saçları ilə gözümün önündədir. Çox az danışır. Lakin növbəsi çatıb sözə başladığı zaman ciyərlərinin dərinliyindən gələn qalın, şirin bir səs İstanbul şivəsinin islah etdiyi ən gözəl Azəri ləhcəsi ilə sizə xitab edəcəkdə.

Dünyasını dəyişən günə qədər Rizədən Vana, Qarsdan Ərzincana kimi böyük bir məmləkət parçası üzərində onun qədər sevilən, onun qədər sayılan az adam oldu. Gözəl üzü, gözəl vücudu, gözəl səsi və söhbətləri ilə bütün o vilayətlərin insanları arasında əsətiri bir çoban kimi yaşadı. Türk millətinin son əlli illik azadlıq mübarizəsi tarixində bu gün çox məchul, sabah isə həmin mübarizənin bütün hadisələrini yorulmadan tədqiq etməyi özünə vəzifə sayan nəsillər üçün sirr dolu yeni şəxsiyyət kimi meydana çıxacaq bu adam atamın yaxın dostlarından idi. İkisi də türkün azadlıq və mədəniyyət mübarizəsi yolunda Türküstandan Dunaya qədər uzanan torpaqlar üzərində durmadan çarpışdılar.

Və əmrə itaət etdi!

Birinci Dünya müharibəsi başlayar-başlamaz, onu alay komandiri kimi İraq cəbhəsinə göndərdilər. Əsgəri təhsil almısa da, mükəmməl hərbiçiyə olduğunu bir daha sübut etdi. Bu dəfə də kiçik qardaşı Həsən bəy böyük komandiri kimi yanında vuruşurdu.

Osmanlı imperatorluğu məğlub oldu, bütün cəbhələrdə təsvirəgəlməz qəhrəmanlıqla döyüş-döyüşə çökdü. Böyük türklük idealının xarabalıqları qarşısında qəlbi dərin iztirablarla dolu bir halda türk ordusunun yenidən geri aldığı Qarsa qayıtdı. İndi onu türk tarixinin çox ağır dövründə olduqca çətin sınaqlar gözləyirdi. Mundros müqaviləsinin şərtlərinə görə, türk ordusu keçmiş türk-rus sərhəddinə qədər geri çəkilməli idi. Bu, bütün Qars və ətrafını, bölgənin türk və müsəlman xalqını qalan digər təhlükələrdən daha əvvəl və daha qorxunc şəkildə erməni işğalına, hətta erməni qırğınına məruz qoyurdu. Dərhal təşkilat yaratmaq, lazım gələrsə, hətta yeni bir türk dövlətinin əsasını qoymaq, hərtərəfli müdafiə tədbirləri görmək lazım idi. Heç bir halda bu niyyətin əksini düşünəcək insan deyildi. Son nəfəsinə qədər döyüşəcək, son damla qanını axıtmadan sevgili vətən torpağını vəhşiliyin və intiqam ehtirasının girdabına təslim etməyəcəkdi!

Hərəkatə keçdi. "Şurayi-millət" adı ilə topladığı millət məclisi "Cənub-Qərbi Qafqaz Hökuməti-Milliyəsinin"⁵ qurdu. Özü bu kiçik dövlətin başçısı, qardaşı Həsən bəy isə milli müdafiə naziri oldu.

¹ "Axın" - Əhməd Ağaoğlunun redaktorluğu ilə 1933-cü ilin aprel-sentyabr aylarında İstanbulda nəşr olunan gündəlik ictimai-siyasi və iqtisadi qəzet.

² İstanbulun Anadolu sahilində Kadıköyə bağlı kənd.

³ "Cümhuriyyət" - 1924-cü ildən Türkiyədə nəşr olunan gündəlik qəzet.

⁴ Dəmətköy, Gümülcinə - 1361-ci ildən Osmanlı İmperiyasına daxil olan ərazilər. 1913-cü il Buxarest anlaşmasına görə Bolqarıstana verilmiş, 1920-ci il San-Remo anlaşmasına əsasən isə Qərbi Trakiya ilə birlikdə Yunanıstanın tərkibinə daxil edilmişdir.

⁵ Cənub-Qərbi Qafqaz Hökuməti-Müvəqqəti-Milliyəsi - Mundros anlaşmasından və Osmanlı ordularının Qafqazdan çəkilməsindən sonra əsasən yerli əhalini erməni soyqırımından qorumaq məqsədi ilə Azərbaycan türklərinin 1918-ci il dekabrın 1-də Qarsda elan etdikləri tanınmamış dövlət. 1919-cu il yanvarın 17-də 64 nəfərlik parlament yeni dövlətin konstitusiyasını qəbul etmiş, həmin il martın 27-də isə ilk hökumət formalaşdırılmışdı. Mövcudluğuna 1919-cu il aprelin 19-da bölgəni nüfuz altına alan ingilislər tərəfindən son qoyulmuşdu. Hökumət üzvləri tam tərkibdə Malta adasına sürgünə göndərilmişdi.

Davamı gələn sayımızda

Tərcümə edən: Vilayət QULİYEV, professor

Təbrizdə "kafir iqamətgahı" adlandırılan, indi isə yalnız dağıntıları qalan bir tikili məhv edilmiş elm və hikmət haqqında ağı oxuyurdu. Bu icmanın ən son üzvlərindən olan gənc İsmayıl böyük qardaşlarını və müəllimlərini xatırladıqca dərd içində qovrulurdu. O zaman bu məkanda hamı qardaş sayılırdı. Hətta müəllimlər də tədrisə görə məvacib almağı özlərinə təhqir sayırdılar. "Saflıq qardaşları" sırasına qatılan şagirdə görə atalarından yazılı sənəd alınır. Bu sənədə əsasən şagird mütləq atasının himayəsindən çıxıb, müəlliminin mənəvi övladı olmalı idi. 15 yaşından aşağı olan kəs bu hikmət cəmiyyətinə qəbul edilmirdi. Təşkilatın üzvlərindən yaşlı nəsilə yox, müxtəlif elmlərə həvəsli olan, bu dünyanı və axirəti qəbul edən, qiyamət gününə, peyğəmbərin dediklərinə əməl edən, ehtiras və savaşlardan qaçan gənc nəsilə iş görmək tələb edilirdi. Gənc İsmayıl onu da yaxşı xatırlayırdı ki, "Saflıq qardaşları" cəmiyyətinə qədəm qoyan hər şagirdə müəllimlər öncə bu sözləri deyirdi: "Bütün təbəqə və siniflərdən olan insanlarla təmas qurun. Səbiri olun və insanlara sevgi ilə yanaşın. Onlara yeməkdəki duz kimi qaynayıb-qanşın. Ağıllı bir loğman, həkim kimi davranın və mənəvi xəstələri sağaldın".

Bu cümlələr "Saflıq qardaşları"nın özəyi sayılan Bəsrədə, təşkilatın yaradıcıları tərəfindən yazılmışdı və xilafət sərhədlərini aşaraq Qafqazda, Anadoluda bütün gizli ocaqlara yayılmışdı. İsmayıl da ilk olaraq bu sözləri əzbərləmiş, səhəri gün isə Evklid həndəsəsini öyrənməyə başlamışdı. Çünki bu gizli cəmiyyətin əsas qayəsi şəriət qanunlarından qurtularaq ilahiyyə, Ədəbi Həqiqətə qovuşmanın hikmətinə vaqif olmaq idi. O səbəbdən də, məntiqi mühakimənin inkişafı üçün riyaziyyat elmləri ilə fəlsəfəni birinci növbədə tədris edirdilər.

HAŞİYƏ-1: Haqqında danışacağımız gizli elmi cəmiyyət bu gün az qala bütün dünyanın borclu olduğu "Saflıq qardaşları" birliyidir. Bəzi mənbələrdə "İxfan əs-Səfa" məktəbi kimi təqdim edilən gizli təşkilat, dövrün hakimi-mütləqlərindən xəbərsiz fəaliyyət göstərir, ən yaxşı alimləri öz sıralarına qatır. Məktəb X əsrdə qədim elm mərkəzi olan Bəsrədə yaranmışdı. Amma tezliklə Azərbaycan torpaqlarını da öz ziyasına bürüdü. Onlar hələ intibah dövründən əvvəl itibbatmaqda olan, misilsiz dəyərə malik antik yunan filosof və alimlərinin əsərlərini axtarıb tapır, onları qoruyur və ən əsası tərcümə edirdilər. Bununla da əsl elm və fəlsəfə mənbəyi olan yunan mətnlərinin hikmətini Şərqi coğrafiyasında da yayırdılar. Şərqi "yeni platonçuları" adlandırılan "Saflıq qardaşları"nın təbirincə, Ali Səadətə qovuşmaq üçün insan ilk növbədə öz ruhunu saflaşdırmalı idi. Bunun da yeganə yolu elm və fəlsəfəyə yiyələnməkdəydi. Şəriət isə onları nə anlaya bilər, nə də qəbul edirdi.

Şərqi intibahın yaranmasında misilsiz xidmətləri olan "Saflıq qardaşları" "insanı kainatlaşdırmaq" düsturunu qədim yunan mətnlərindən qopararaq İslam dünyasına gətirmişdi. Onlar Aristotel və Platonun metafizik dünyagörüşünü, saf İslam etiqadı ilə sintez edərək "vəhdəti-vücut"un ilk müddəalarını yaratdılar. Tək elə buna görə, XII əsrdə özünün zirvə nöqtəsinə çatan və bir neçə əsr davam edən Şərqi düşüncəsi, "Saflıq qardaşları"na çox minnətdar olacaqdı...

İsmayıl hələ tilmiz (gizli cəmiyyətin bütün məktəblərində bura yeni qədəm qoyan 15 yaşlı şagirdləri "tilmiz" adlandırılırdı) olan vaxtlarında birlikdəki nizamı qavramışdı. Bilirdi ki, burada ona öyrədilən bütün elmlərin əsas məqsədi insan ruhunun təmizlənməsinə təmin etmək və onu əbədi səadətə qovuşdurmaq idi. Elm və hikmətin Ali Səadət qulluqçusuna çevrildiyi məkanda bütün şagirdlər arasında qardaşlıq münasibətləri var idi. Amma onlar da bilik və qavrama bacarıqlarına görə bir neçə qrupa bölünmüşdülər: Birinci qrupa 15-30 yaş arasındakı gənclər daxil idilər və onlar ancaq müəllimlərin buyruğu altında bilgi alırdılar.

Fiziki təmizliyə önəm verən, fikirləşməyi və dərsləri mükəmməl qavramağı bacara bilən bu qrupun üzvləri "əl Əbrar-əl Ruhəma", yəni, "dindar və mərhəmətli" adlanırdılar. İkinci qrupa 30-40 yaş arası insanlar daxil edilirdi və onlara fəlsəfi bilgilər verilir. Bu qrupun üzvləri "Əhyar-dindar" və ya "Fudala-bilgin" adlanır və ocaqlardakı şagirdlərə rəhbərliyi həyata keçirirdilər. Üçüncü qrup 40-50 yaş arası, fəlsəfi, elmi, şəriət biliklərinə malik olan insanlardan təşkil olunurdu. "Əl-Fudala-əl-Kiram" adlanan qrup üzvləri sultanlıq mövqeyində idilər. Nəhayət, sonuncu qrupa daxil olan insanlar 50 yaşdan yuxarı olanlardan ibarət idi ki, onlar fəvqəldünya, uzaqgörənliyə sahib saflıq ardıcılları sayılırdılar və onları Məlikə-mukarribin adlandırılırdılar.

İsmayılın aid olduğu birinci qrup ikinci qrupdan yalnız nəvaziş görür, oradakıların mehribanlığına və qardaşlıq eşqinə tuş gəlirdi. Amma heç vaxt "ikinci mərtəbə"nin üzvləri ilə elmi müzakirələrə girişmirdilər. Həmçinin, ikinci qrupun üzvləri də üçüncü qrupun seçilmişləri ilə pərdə saxlayırdılar.

"Saflıq qardaşları" öz aralarında şəriəti "açıq din" adlandırılırdılar. Yəni, burada hər şey hamının qavradığı, fərqi nə vardı və icra etdiyi ritual sistem idi. Amma batında qalan məna çox az insana çatırdı. "İxfan əs-Səfa" məktəblərində tədris olunan batini elmlərin əsas məqsədi ruhu arındırmaq, onu xoşbəxtlik mərtəbəsinə çatdırmaq idi. Bu ocaqlarda filosofları, batini elmlərə yiyələnmək, ilahi səadətə qovuşmaq üçün hazırlayırdılar.

Saflıq ardıcıllarının fəlsəfəsinin əsasını kainatın Tək ilahi qaynağının olması və ruhların bu qaynağa, yəni Tanrıya geri dönüşü inancı təşkil edirdi. Necə ki, sözlər ağızdan, işıq günəşdən yayılır, eləcə bütün kainat da Tanrıdan qaynaqlanırdı.

Bu fəlsəfəni biz daha sonra Azərbaycanın ən güclü filosoflarından biri Şihabəddin Sührəverdinin "işraqilik" təlimində görürük. Böyük Sührəverdinin bu "ışıq fəlsəfəsi"ndə Küldən qopmuş işıq zərələri yenidən ona doğru qayırdı. Şərqişünas alim Zakir Məmmədovun Sührəverdidən tərcümə etdiyi "İşıq heykəlləri" əsərində bu detal qabarıq əks olunub. Klassik fəlsəfədə isə buna "emanasiya" deyilir.

İsmayıl və başqa tilmizlər bu fəlsəfənin mahiyyətini yavaş-yavaş qavradıqları zaman dövrün nadan hakimlərinin fitvası ilə Təbrizdəki gizli ocaq aşkarlandı. Dördüncü qrupun üzvləri olan əsas idarəçilər təhlükəsizlik naminə və xüsusən də tilmizləri qorumaq üçün onları bazar meydanlarına səpələdilər. Ətrafındakılardan fərqlənməyən şagirdlər fiziki baxımdan xilas olsalar da, iqamətgahın dağıdılması onları mənən öldürdü.

HAŞİYƏ-2: "Saflıq Qardaşları" cəmiyyətinə aid olan filosoflar qrupu əsasən üç işlə məşğul idi: tədris, tərcümə və yazı. Onlar şagirdləri öyrətməkdən də çox, qiymətli mətnlərin tərcüməsinə diqqət edirdilər. Bu cür tərcümələr bütün elm sahələrinə aid olmalı idi. Hətta musiqi fəlsəfəsinə aid tərcümələrə də yer ayırırdılar.

Onlar bu tərcümələr vasitəsilə musiqi, təbiət ünsürləri (heyvanlar, bitkilər, minerallar) və rənglər arasında uyğunluq haqqında təlim yaratdılar. Saflıq filosofları hesab edirdilər ki, müxtəlif alətlərdə çalınan musiqi insan şüuruna dərman bitkiləri və ətirli ədviyyələr kimi təsir edir. Məsələn, tərda çalınan musiqi ətirli zəfəran kimi, nağara – mixək və jənşen, ud – pişikotu, ney – badrəncubuy, zurna – tünd qəhvə kimi təsir göstərir.

İxfan əs-Səfanın həm Qərb, həm də Şərqi dünyagörüşlərini özündə birləşdirməsi xristian və islam dünyası arasındakı soyuqluğu aradan qaldırmaq gücünə malik idi. Belə ki, Saflıq qardaşlarının Fəsdə yerləşən təşkilatının səyi nəticəsində tezliklə onların ideyaları İspaniya ərazilərinə yayılaraq, oradan da digər Avropa ölkələrinə istiqamətləndi.

Dörd hissədən ibarət "Saflıq qardaşları və vəfa munisləri" ensiklopediyasındakı əlli iki traktatdan on dördü riyaziyyat, on yeddisi təbiət, onu metafizika və on bir ilahiyyat məsələlərinə həsr olunub. Riyaziyyata aid traktatlarda riyazi fənlərin idraki əhəmiyyəti yüksək qiymətləndirilib. Səya dair traktatda deyilir ki, sayların nəfslərdəki surətləri mövcudatın materiyadakı surətlərinə uyğundur. Həndəsəyə dair traktatda məqsəd hissi şeylərdən aqli şeylərə, cismani şeylərə, cismani şeylərdən ruhi şeylərə, konkret şeylərdən mücərrəd şeylərə keçməkdə nəfsin düzgün istiqamətləndirilməsidir. Digər traktatlarda isə beləcə, insan nəfsinin biliklərlə zənginləşdirilməsi, idraki qüvvələrin yiyələnməsi, nəhayət, kamilləşməsi, saflaşması qayəsi qarşıya qoyulur.

...İsmayıl gizli ocağın dağıdılmasından sonra öz ruhi inkişafını dondurmuş oldu. Bəzi mənbələrin dediyinə görə, "Saflıq qardaşları"nın Anadolu, Azərbaycan, hətta Avropa ərazisində dağıdılan iqamətgahlarının üzvləri sonradan bu birliyin mərkəzi olan şəhərə getmədilər. Çünki onlar üçün bir elm ocağının dağıdılması, ümumiyyətlə, elmin süqutu idi.

Haqqında danışdığımız İsmayıl da ocaqda yiyələndiyi bilgilərindən istifadə edib sonradan ortabab bir tacir oldu. Ömrünün sonunda isə müflisləşdi.

Məncə, bu gün bəzi islam ölkələrindəki duruma diqqət edəndə anlayırsan ki, bir vaxtlar Qərbə meydan oxuyan, indi isə ondan xeyli geridə qalmış Şərqi də elə həmin o İsmayılın vəziyyətindədir – elmdən, ziyadan uzaqlaşmış qaranlıq qərq olan İsmayılın...

Elmin NURİ

Gizli elm cəmiyyəti - "Saflıq qardaşları"

Emanasiya inancına görə, öncə vahid İşıq Toplusu, yəni, Tanrı mövcuddur, ondan mərtəbə-mərtəbə ağıl və ruh yaranır. Ruhdan dördüncü olaraq ilk maddə, beşinci olaraq təbiət, altıncı - cisimlər meydana çıxır. Ardınca yeddinci - fəzlər, səkkizinci - elementlər və ondan da doqquzuncu olaraq mədənlər, bitkilər, heyvanlar meydana çıxır. Kainatı makrokosmos, insanı mikrokosmos kimi qəbul edən Saflıq ardıcıllarının fikrincə, "bədənimiz kainatın bir parçasıdır, ona görə də ruhumuz da Kosmik ruhun bir parçasıdır. Kosmik ruh varlıqları necə idarə edirsə, ruhumuz da bədənimizi o cür yönəltməkdir.

Qaynar ədəbi-bədii həyatı ilə məşhur olan Tbilisinin rəsm qalereyalarının birində akvarellərini görmüşdüm, imza da çox doğma gəlmişdi: Teymur Kəlbəliyev. Rəssamın əsərlərindəki mövzu və rəng seçimi, bitkin kompozisiya və bütövlükdə təbiətə sevgi məni valeh eləmişdi. Müəllifin gördüklərinə özünəməxsus yanaşma tərzindən əməlli-başlı təsirlənmişdim. Az sonra öyrəndim ki, Teymur "Sovet Gürcüstanı" (indiki "Gürcüstan") qəzetində illüstrasiyaçı-rəssam işləyir. Qəzetdə ara-sıra rast gəldiyim illüstrasiyaları da, onun yetkin, zövq sahibi olduğundan xəbər verirdi. Sonra qəzetdə birgə işləməli olduq, Teymur Kəlbəliyevin şəxsiyyətinə də, yaradıcılığına da kifayət qədər bələd oldum, onun duyumunun əsas mənbəyindən xəbər tutdum, bildim ki, təbiət ondan ötrü hər şeydən əzəl, hər şeydən zəngindir.

***

Teymur Ağalioğlu 1953-cü ildə Gürcüstanın ən gözəl guşələrindən birində - Qarayazıda (indiki Qardabani rayonu) doğulub, orta təhsilini də burada alıb. Amma elə məktəbdə oxuduğu ilk vaxtlardan məlum idi ki, böyüyəndə rəssam olacaq. Gözəl əl qabiliyyəti, bənzərsiz duyumu vardı, üstəlik, təbiət vurğunu idi, ilin bütün fəsillərində cürbəcür bitkilərin, xüsusilə ağacların necə dəyişib rəngdən-rəngə düşdüklerini, ana təbiətin necə dondan-dona girdiyini müşahidə etməyi sevirdi. Hələ məktəbin yuxarı siniflərində oxuyanda çəkdiyi mənzərələrlə sərgilərdə iştirak etməyi, tamaşaçıların diqqətini çəkməyi arzulayırdı.

1975-ci ildə Bakıya gələn Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbinə daxil olanda hələ uzun və əzəbli yaradıcılıq yolunun başlanğıcında olduğunu gözəl başa düşürdü. Bilirdi ki, sənət nəzəriyyəsi rəssam üçün yalnız köməkçi vasitədir, başlıcası, kağızla, karandaşla, rənglə, kətanla, fırça ilə, molbertlə məhrəm təmas qurmağı bacarmaq, üz tutduğu təbiətin kimsəyə məlum olmayan gözəlliklərini görmək, o gözəllikləri duyğularının süzgecindən keçirib tamaşaçıya çatdırmaqdır. Ona görə də bir yerdə oturmağı sevmir, imkan tapan kimi təbiətlə nəfəs-nəfəsə dayanıb işləməyə can atırdı. O illərdə yaddaşında ən çox yer tutan ustad Səttar Bəhlulzadə ilə tanışlığı, onun Qarayazıya səfəri zamanı yaxın ünsiyyətləri oldu.

Tələbəlik illəri Teymur Ağalioğlunun rəssam kimi formalaşmasında ilk addım oldu. Sonra təhsilini Tbilisi Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının rəngkarlıq bölümündə davam etdirdi, görkəmli sənətkarlardan dərs aldı, sərgilərdə iştirak elədi, əsərlərinə adi tamaşaçılarla yanaşı, peşəkar sənətkarların da münasibətini öyrəndi. Onun get-gedə formalaşan xüsusi dəst-xəti sənətşünasların diqqətini çəkdi.

1986-cı ildə Tbilisidə keçirilən ilk fərdi sərgisi Teymur Ağalioğlunun yaradıcılığında dönüş nöqtəsi idi. O, artıq rəngkarlığa az qala 25 illik sevgisinin hesabını verirdi. Tamaşaçı rəylərindən, sənətşünasların çap etdirdikləri məqalələrdən onun ilk sənət imtahanından uğurla çıxdığını demək olardı.

Sonra rəssamın akvarelləri Azərbaycanda və o vaxtkı SSRİ-nin digər müttəfiq respublikalarında keçirilən sərgilərdə də nümayiş etdirildi, rəngkarlıq əsərləri toplularına daxil edildi, muzeylərin fondunda özünə yer tapdı.

Belə görünürdü ki, rəssam artıq beynəlxalq sərgilərdə iştirak etmək üçün kifayət qədər sanballı yaradıcılıq bioqrafiyasına malikdir.

Lakin zamanın axarı hər şeyi dəyişdi...

***

Şübhəsiz, ötən əsrin 80-ci illərinin axırı, 90-cı illərinin başlanğıcı əksər sənətkar kimi, Teymur Ağalioğlunun taleyində və yaradıcılığında da dərin iz qoydu. Mövcud siyasi sistemin çökməsi, dəyərlərin dəyişməsi, Ermənistanın ərazi iddialarından doğan münaqişələr sənətə və sənətçiyə də təsirsiz ötüşmədi. Bununla belə, həmin illərin ağrıları yaşayan rəssam yaradıcılığında qalmadı.

Teymur Ağalioğlunun 1993-cü ildə İstanbul Plastik Sənətlər Sərgisi çərçivəsində Varol Sənət Qalereyasında nümayiş etdirilən əsərləri tamaşaçılarda böyük maraq oyadı.

Həmin uğurdan sonra əsərləri eyni zamanda Alanya Muzeyində, Zərgərpaşa Sarayında, Arel, Denta Form, Transparan, Nefertiti, Marina, Şəkərbank, Vəqfbank, Alanya Qala, Gözüböyük, Pera, Nar, Sənət Qalereyalarında, Ankara Plastik Sənətlər və TÜYAP Sənət... sərgilərində nümayiş etdirilən rəssam, Türkiyədə tanınmağa və sevlməyə başladı. 2005-ci ildən qardaş ölkənin vətəndaşlığını alan, artıq Ankarada yaşayıb-yaradan Teymur Ağalioğlu ölkənin ən məşhur fırça ustalarından biri kimi tanınır. Türkiyənin nüfuzlu sənətşünasları onu böyük sevgilə "Türklərin natürmort ustası" adlandırırlar.

İndi 2006-cı ildən Birləşmiş Rəssamlar və Heykəltəraşlar Dərnəyinin üzvü olan Teymur Ağalioğlunun əsərləri İstanbulun "Galeri Bohem Art Nişantaşı" rəsm qalereyası, "Art Bosphorus" beynəlxalq yarması kimi elitər sənət ocaqlarında nümayiş etdirilir, daim böyük maraqla qarşılanır.

50-dən artıq qarışıq və fərdi sərgi keçirmiş, Ankaranın Çankaya rayonunda şəxsi qalereyasını açmış rəssamın əsərlərini Türkiyənin Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Dənizli Bələdiyyəsi, Alanya Muzeyi ilə yanaşı, Malayziya, Fransa, İngiltərə, ABŞ, Avstraliya, İsveçrə, Hollandiya və Almaniyada yaşayan şəxsi kolleksiyacılar da alıblar.

***

Türkiyənin tanınmış sənətşünası Bünyamin Balamir akvarel ustası Teymur Ağalioğlunu "İşiq axtaran səyyah" adlandırır.

Onun dünyası böyük şəhərlərin izdihamından uzaqda, təbiətin ilahi səssizliyində başlayır. O, bizimlə eyni zamanda yaşasa da, elə bil başqa aləmi görür, həmin aləmi əsərlərinə gətirir, tamaşaçılarına işiq və saflıq dolu anlar bəxş eləyir.

O, təbiətin ağlagəlməz möcüzələrini əsərlərində əks etdirməyə can atır. Teymur Ağalioğlunun akvarellərində Türkiyənin əsrarəngiz gözəllikləri - Hasanoğlan, qaz dağları, Ərdəmit körfəzi, Zeytunlu küçələri, Toros dağlarının ətəkləri, Beş Konak kanyonları, Side sahilləri... ağlagəlməz cazibəyə malik mənzərələrə çevrilir. Hələ təbiət yenidən oyananda, dan yerinin qızartısı göyün üzündən çəkilmiş, quşların cəh-cəhi eşidiləndə onu İşiq qarşılaşmağa gedən görürlər. Həmin anlar rəssamın ömrünün ən gözəl anlarıdır. O, təbiətin ruhunu duymağa, onunla təmasda olmağa gedir. Elə ötən il sənət dostu Fərman Aydınla Antik Sənət Qalereyasında təşkil etdikləri "Təbiət yuxuları" adlı sərgi də həmin təmasın bəhrəsi idi.

2015-ci ildə Türkiyənin Sərhəd İnkişaf Agentliyinin həyata keçirdiyi layihə Teymur Ağalioğlunun yaradıcılıq bioqrafiyasına yazılacaq. Rəssam həmin layihə çərçivəsində 10 tanınmış fırça ustasıyla birgə Ani antik şəhərində və Qars qalasında oldu, gəzib gördüyü yerlərin eskizlərini çəkdi, Qarsdakı Güləhməd Aytəmiz Anadolu Gözəl Sənətlər Liseyinin şagirdlərilə görüşdü. Əlbəttə ki, həmin layihə həm də bütöv bir silsilənin yaranmasına səbəb oldu.

Daha bir yaddaqalan hadisə isə ötən ilin axırında Azərbaycanın Türkiyədəki səfirliyinin Türkiyə Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birgə 31 Dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü münasibətilə Ankaradakı Rəsm və Heykəl Muzeyində təşkil etdikləri "Türkiyədə Yaşayan Azərbaycanlı Rəssamların 3-cü Rəsm Sərgisi" oldu. 10 gün nümayiş etdirilən sərginin açılışında Türkiyə Böyük Millət Məclisinin sabiq spikeri İsmət Sezgin, Türkiyə Respublikası Mədəniyyət və Turizm nazirinin müavini Kamal Fahir Genç, Ankarada akkreditə olunmuş diplomatik nümayəndəliklərin rəhbərləri və təmsilçiləri, çox sayda tanınmış mədəniyyət və elm xadimi, millət vəkilləri, ictimaiyyət və diaspor nümayəndələri ilə yanaşı, çox sayda KİV təmsilçiləri də iştirak etdilər. Sərgidə Ədalət Qara, Arif Ələsgərov, Asim Rəsulov, Elçin Mustafayev, Fatma Dəmir Quliyeva, İsmayıl Hüseyinov, Lalə Avşar, Lətafət Məmmədova, Mənsur Cəfərov, Məhəmməd Yüzbaşıyev, Məhər Bayramov, Məhəmməd Şirzad, Məzahir Örtüç Avşar, Məhəmməd Əliyev, Nazim Məmməd, Pərvanə Əlizadə, Rafiq Əziz, Rahim Məhəmmədov, Rəsul Rzayev, Sabir Mehdiyev, Sadiq Babayev, Səid Rüstəm, Sənan Eynullayev, Sərhəd Rzayev, Şahin Məmmədov, Təriyel Əlizadə, Teymur Rzayev, Üm-bülbanu Həmidova, Vahid Novruzov, Vahid Talib, Yaşar Zeynalov, Yusif Əlizadə və Ziyad Sultanov kimi rəssamlarla yanaşı, Teymur Ağalioğlunun əsərləri də uğurla nümayiş etdirildi.

Teymur Ağalioğlunun emalatxanasının qapısı da qəlbinin qapısı kimi dostlarının, sənətsevərlərin üzünə açıq olur. Sənətşünas Bünyamin Balamirin qeyd etdiyi kimi, bəlkə də o, rəsmlərində təbiət gözəlliklərini yalnız ona görə əks etdirir ki, saralmış payız yarpaqları töküləndə onun yaz havası gələn akvarellərinə baxıb ümidlə yaşaya biləsən...

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Teymur Ağalioğlu - təbiəti sənətləşdirən və sənətləşdirən rəssam

Ailəsi və uşaqlığı

Sofi Marso taleyi üzünə gülən sənətkarlardandır. 14 yaşında təsadüfən sınaq çəkilişlərində olan Sofi həmin filmə rol alır və bu hadisə onun həyatını dəyişir. Bununla da o, aktyor sənətinə ciddi yanaşmağa, bu sahədə özünü inkişaf etdirməyə başlayır. Sofi təkcə öz vətəninə deyil, həm də xarici ölkələrdə filmə çəkilmək iddiasında idi.

Əsl adı Sofi Daniel Silviya Mopyü olan Sofi Marso 17 noyabr 1966-cı ildə Fransada Parisətrafi Jantilyi şəhərində dünyaya gəlib. Fransa kinematografının gələcək ulduzu sadə, kasıb ailədənir. Sofinin atası dükanla satıcı, anası isə treyler sürücüsü idi. Əksər yaşadları kimi, balaca Sofi də aktrisa olmağı arzulayırdı. Hələ lap kiçik yaşlarından o, mahnı oxuyur, rəqs eləyirdi, ancaq xaraktercə çox utancaq və qorxaq olan bu balaca qız adamların yanında oxumağa, oynamağa qorxurdu.

Sofi Marso həmişə nümunəvi uşaq olub, məktəbdə əlaçı olan bu qız heç vaxt dərstdən qaçmayıb. Lakin bu, təxminən 14 yaşına qədər belə davam etdi. Artıq yeniyetməlik dövründən rəfiqələrinin gəzintiyyə çıxmaq, əylənmək təklifini rədd edə bilmədi.

Karyerasının başlanğıcı

Sofi Marsonun taleyini tamam dəyişən sənət yolu çox maraqlıdır. Çox ağıllı və sözbəxan uşaq olan Sofi rəfiqələrindən öyrənir ki, rejissor Klod Pinotonun filmində baş rolda çəkilmək üçün sınaq çəkilişləri aparılır. Bunu öyrənən kimi, Sofi sınaq çəkilişlərinin aparıldığı meydançaya üz tutur. Valideyinin qorxusundan Sofi anketdə soyadını başqa cür yazır. Sınaq çəkilişlərinə Marso küçəsi ilə gedən Sofiyə küçənin adı xoş gəlir və onu özünə təxəllüs kimi götürür.

Mənlərlə iştirakçının içindən rejissorun, sadə ailədən olan 14 yaşlı Sofini seçməsi hamını, o cümlədən, qızın özünü də təəccübləndirir. Beləliklə, Sofinin kinoda ilk addımı "Bum" filmində oynadığı rolla başlayır və film böyük uğur qazanır. Bu film yeniyetmə Sofiyə şöhrət gətirir. Tezliklə onu "Bum 2" filminə dəvət edirlər və aktrisa bu dəfə bir az da bəyənilir. Daha sonra yenə onun iştirakıyla "Bum 3" filmi çəkilir. Bu filmə tənqidçilər Marsonu bir aktrisa kimi qəbul edirlər. Sofi filmdəki roluna görə "Sezar" mükafatının "Ən perspektivli aktrisa" və "Ən yaxşı kinodebüt" nominasiyalarına layiq görülür.

Sofinin "Bum" filmində çəkilməsi ona yeni imkanlar yaratdı, yeni təkliflər almağa başladı. Şöhrətə, ulduz həyatına alışmamış, qəfildən ulduzu parlayan yeniyetmə Sofi üçün bunlar çox maraqlı və cəlbədicidir.

Qızlarının uğurunu görən valideynləri Sofinin fikrini soruşmadan Fransanın ən məşhur, ən nüfuzlu kinoşirkəti olan "Qomon" ilə 5 il müddətində müqavilə bağlayırlar. Gözlənilmədiyi kimi, bundan sonra aktrisanın həyatı çətinləşir, şirkət öz qanunlarını diktə etməyə başlayır, nəyin yaxşı, nəyin pis olduğunu onlar təyin edir, bir sözlə, Sofi Marsonun aktrisa imici üzərində işləyirlər. Həmin dövrdə artıq tanınmış və öz ambisiyalı olan aktrisa belə işbirliyinə, şirkətin təzyiqinə dözmür və müqaviləni ləğv etmək qərarına gəlir. Lakin şirkətin nüfuzunu və müqavilənin şərtlərini nəzərə alsaq, bu imtina aktrisa üçün o qədər asan başa gəlmir. Məsələn məhkəmə salonuna gedib çıxır və məhkəmə qərar çıxarı ki, müqaviləni pozduğuna görə aktrisa "Qomon" şirkətinə 1 milyon frank ödəməlidir. Məhkəmədən sonra Sofi Marso cəriməni ödəyər bilməyəcəyindən və buna görə dəmir barmaqlıqlar arasına düşəcəyindən qorxur. Həyatının ən böhranlı dövrlərindən birində onun köməyinə həmin zaman sevgilisi olan polyaq rejissoru Anjey Julavski gəlir. Julavski Marsoya yaxşı vəkil tapır, aktrisa prosesi udur.

Sofi Marsonun yüksələn karyerası

16 yaşında Sofi artıq bir aktrisa kimi xeyli püxtələşmişdi. Bu dövrdə o, Katrin Denyov və Jerar Depardye kimi geniş yaradıcılıq imkanlarına malik aktyorlarla "Fort Saqan" filmində çəkilir. Bundan sonra Depardye ilə yenə eyni çəkiliş meydançasını paylaşır. Onlar Moris Pylanın "Polis" filmində tərəf-müqabili olurlar. Bir-birinin ardınca uğurlu layihələrə imza atan Marso, Fransanın ən məşhur və ən nüfuzlu aktyorlarından birinə çevrilməyə başlayırdı. Onun ilk dəfə ingilis dilində ifa etdiyi, 1995-ci ildə Mel Gibsonun "Cəsur ürək" filmində yaratdığı şahzadə İzabella obrazı da çox uğurlu alınır. O, İzellanı tamamilə fərqli şəkildə yaradır.

Bu film Oskar mükafatı almasa da, Sofi Marso istedadlı aktrisa kimi qəbul edildi və Hollivud fəth edə bildi.

1995-ci il filmoqrafiyası

Aktrisa kimi şöhrət qazanmış Sofi Marso 1990-cı illərdə özü rejissorluq etməyə başladı. Rejissor kimi ilk işi isə "Tərsinə şəfəq" adlı qısametrajlı film oldu. Film Kannnda keçirilən "İnamlı baxış" festivalına təqdim edildi. Lakin heç bir mükafat almadı. Bir ildən sonra isə Sofinin yarımbiqrafik "Yalançı qadın" əsəri işıq üzünə gərsə də, roman tənqidçilər tərəfindən o qədər də müsbət rəy almır. Ancaq illər keçdikdən sonra aktrisanın özünün də romana baxışı dəyişir və tənqidçilərə eyni mövqedə durur.

Ən məşhur filmləri

Özünü müxtəlif obrazlarda sınaqan aktrisa oynadığı rollarıyla xarici rejissorların da diqqətini cəlb edirdi. Bir çox adlı-sanlı əcnəbi rejissor onu öz filminə dəvət etməyə başladı. Artıq utancaq Sofidən əsər-ələmət də qalmamışdı, o, açıq-saçıq səhnələrə də çəkilişirdi. Yuxarıda adı çəkilmiş "Cəsur ürək" filmi aktrisanın Hollivudda çəkilişiyə yeganə film olmadı. 1997-ci ildə rejissor Bernar Rouz rus yazıçısı Lev Tolstoyun eyniadlı romanı əsasında "Anna Karenina" filmi çəkdi. Bu kinofilmə aktrisa baş rolunu ifa edirdi.

Marsodan başqa çəkiliş meydançasında Şon Bin, Alfred Molin kimi aktyorlar var idi. Bundan sonra Sofi Marsonu cəsur Britaniya agenti Ceyms Bond haqqında olan "Bütöv dünya da azdır" filminin bir seriyasında çəkilməyə dəvət edirlər. Bu film 1999-cu ildə ekranlara çıxdı. Filmə aktrisa agent 007-yə qarşı mübarizə aparən hiyləgər və insansları yolundan azdıran cani Elektra Kinq obrazını yaratdı. Sofi Marso həmçinin tez-tez birinci əri, rejissor Anjey Julavskinin də çəkdiyi filmlərdə rol alırdı. Marsonun çəkdiyi "Fanfan sevgisinin ətri" və "Tələbə qız" filmləri, təəssüf ki, tamaşaçı tərəfindən soyuq qarşılanırdı və uğur qazana bilmirdi.

Şəxsi həyatı

16 yaşında Sofi ilk evliliyini yaşayırdı. Bu, 42 yaşlı polyaq rejissoru Anjey Julavski olur. Yaş fərqi onların bir-birini dəliçəsinə sevməsinə mane olmur. Anjeyə aşiq olan aktrisa ona görə Polşaya köçür, polyaq dilini öyrənir və orada yaşayır. Anjey onun üçün hər şey idi – həm ehtiraslı sevgili, həm də qayğıkeş ata. Sofinin dediyinə görə məhz Julavski onu qorxaq, lakin cazibədar qızdan yüksək profilli aktrisa çevirib. Aktrisa tamamilə haqlıdır. Məhz Julavskinin "Dəli sevgi" (1985), "Mənim gecələrim sizin gündüzlərinizdən gözəldi" (1989) və "Mavi not" (1991) filmləri tamaşaçılara Marsonun aktyor potensialını göstərdi. Məhz həmin filmlərdə aktrisanın əsl istedadı üzə çıxdı. Hərçənd ərinin rejissorluq etdiyi filmlərdə çəkilmək Sofiyə nə pul, nə də şöhrət gətirirdi. Ancaq o, bunlara fikir vermirdi və tez-tez deyirdi ki, sevgi xatirinə nəinki pulsuzluğa, hətta ölümə də hazırıdır. Ancaq onların ailə həyatı aktrisanın istədiyi kimi uğurlu alınmır. Anjey Sofini yalnız aktrisa, sevgili kimi görürdü, ancaq o, Anjeydən uşaq dünyaya gətirib bütöv ailəyə çevrilmələrini istəyirdi. Anjey isə qətiyyətlə bunu rədd edirdi.

Lakin bu vəziyyət çox davam etmir, 1994-cü ildə Sofi ərinin qarşısında şərt qoyur: ya onların uşağı olacaq, ya da o, Anjeyi atıb gedəcək. İnadkar Anjey yenə razılaşmır. Ayrılmaqda qərarlı olan Marso, Polşanı tərk edib Amerikaya "Cəsur ürək" filminin çəkilişlərinə gedir. Sofinin onu birdəfəlik atacağından qorxan rejissor okeanın o tayına gedib Sofinin könlünü alır, ondan üzr istəyir. Onlar evə bir yerdə qayıdırlar və 1995-ci ildə oğulları Vensan dünyaya gəlir. Bu münasibətlə Julavski Sofiyə Varşava ətrafında böyük malikanə bağışlayır. Ev başdan-ayağa əntiq əşyalarla doldurulmuşdu. Belə bir ev sahibi olmaq Sofinin uşaqlıq arzusu idi. Ancaq bunlara baxmayaraq, bu münasibət sonacın davam etmir və 2002-ci ildə onlar rəsmi şəkildə ayrılırlar. Bununla belə, Sofi Marso və Anjey Julavskinin nikahı nə az, nə çox, düz 16 il sürdü.

Sofi Marsonun ikinci sevgilisi amerikalı prodüссер Cim Lemli olur. Onların tanışlığı hələ "Anna Karenina" filmindən başlayır. Lakin özü də bilmədən Cimin "toruna" düşən Sofi, Anjeylə nikahına son qoymaq qərarına gəlir və Cimlə ailə qurur. Onlar münasibətlərini rəsmiləşdirməyə ehtiyac duymurlar. Bu nikahdan aktrisanın qızı İyulyet dünyaya gəlir. Bundan sonra Sofi filmlərdə az çəkilişirdi. Aktrisa vaxtının çoxunu uşaqlarına həsr etməyə çalışırdı. Aktrisa aradabir bəzi filmlərdə rol olsa da, həmin filmlər o qədər də uğur qazana bilmirdi.

Aktrisanın Cimlə olan vətəndaş nikahı birinci kimi uzun çəkməsə də, Sofiyə çox gözəl hisslər yaşatdı, aktrisa qız anası oldu. İkinci həyat yoldaşından ayrıldıqdan sonra Sofi Marso qərara gəlir ki, özünü uşaqlarına, teatra və sevdidiyi məşğuliyyətlərə həsr etsin.

Lakin çox keçmir ki, yeni bir sevgi macərası yaşamağa başlayır. 2007-ci ildə aktrisa Kristofer Lambertlə tanış olur. Onların isti münasibətləri tezliklə böyük məhəbbət romanına çevrilir. 2012-ci ildə Sofi Marso ikinci dəfə rəsmi şəkildə orə gedir. Lakin 2014-cü ildə onlar ayrılırlar. Boşanmaq barəsində cütlük mətbuatla açıqlama verməkdən imtina edir.

Sofi Marso həm də reklam ulduzudur. O, "Şome" ("Chaumet") zinət evinin simasıdır. İndi Sofi Marso aktiv həyat tərzi keçirməyə çalışır, tez-tez yeni filmlərdə çəkilir, teatr səhnəsinə çıxır.

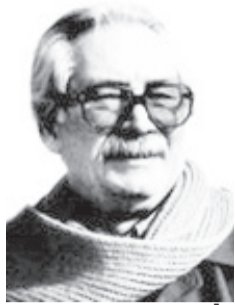
Boş vaxtlarında o, sevdidiyi yazıçıların yağlı boya ilə portretlərini çəkməyi xoşlayır. Bundan başqa, Sofi Marso xeyriyyə işləri ilə fəal şəkildə məşğul olur.

2012-ci ildə isə onu Fransanın milli rəmzi olan Mariannanın prototipi seçiblər. Marsoya qədər bu şərəfə Bricit Bardo, Mirey Matye, Katrin Denyov və Letisiya Kast layiq görülüb.

NARINGÜL

Sofi Marso - təsadüfdən başlanan möhtəşəm karyera

Xosrov ŞAHANI
(İran)

Adı dillər əzbəri olan həmyerlimi – Məşhurəzzəmanı, heç olmasa gözücu da olsa, görmək mənim lap çox-dankı arzumu idi. Görkəmli şair və nasir, özünəməxsus fəlsəfi məktəbin yaradıcısı, tanınmış filosof, dəqiq elmlər sahəsində söz və nüfuz sahibi olan Məşhurəzzəmanın, ölkəmizdə, sözün həqiqi mənasında, tayı-bərabəri yox idi. Həmçinin, deyirdilər ki, o, bir çox dillərdə sərbəst danışır, rəngkarlıqdan əla baş çıxarır və özü də gözəl rəssamdır. Bir sözlə, hamı bu fikirdə yekdil idi ki, onun kimi dahi şəxsiyyətlər yüz, bəlkə də iki yüz ildən bir dünyaya gəlir.

Məşhurəzzəmanın mənavi prinsiplərinə gəlincə, demək lazımdır ki, bu barədə əfsanələr doluşmaqda idi. Bu insanın dünyanın naz-nemətlərinə tamamilə biganəliyi hər kəsi heyrləndirmişdi. Hamıya məlum idi ki, ona dəfələrlə olduqca mühüm və cəlbədiçə dövlət postları təklif olunub. Lakin hər dəfə də onlardan imtina edərək deyib: "İnsan bütün bu müvəqqəti adlardan və vəzifələrdən yüksəkdə durmalıdır". Danışdırlar ki, ağayi Məşhurəzzəman, həqiqətən də, ləyaqətsiz və alçaq adamların qabağında bir dəfə də olsun baş əyməyib, heç vaxt öz şəxsi ləyaqət hissini itirməyib. Və hal-hazırda da, atom nüvəsinin tədqiqi kafedrasının müdiri olmasına baxmayaraq, özünün kiçik məvacibiylə dolanır, şəhərin kasıblar məhəlləsində kirayələdiyi evdə qalır və dövlətin hər hansı yardımından da imtina edir.

Biz hamımız yaxşı başa düşürdük ki, belə insanlara zəmanəmizdə çox az-az təsadüf olunur. Bəlkə elə buna görə də, onu heç olmasa bircə dəfə görmək arzusu bizə rahatlıq vermirdi.

Bir axşam evdə televizor qarşısında oturmuşdum. Diktör elan elədi ki, sabah bu vaxt xüsusi proqramda tanınmış, dünya şöhrətli alimimiz, professor Məşhurəzzəman iştirak edəcək.

Nə gizlədim, həyəcədən az qala nəfəsim kəsiləcəkdi. Zarafat deyil, baba, sabah öz göz-lərimizlə bu məşhur alimi, nəhəng elm adamını görə biləcəyik və o, bizimlə öz tay-tuşu kimi söhbət edəcək! "Yəqin, - düşündüm, - o, yeni bir elmi kəşf edib və bu sevincini bizimlə bölüşməyə tələsir. Yoxsa onun sabahkı çıxışını başqa nə ilə izah etmək olardı ki?"

Mən də, dostlarım da sabah axşama kimi bir yerdə qərar tuta bilmədik. Bütün işlərimizi bir kənara qoyub müəyyən olunmuş saatda ekran qarşısında yerimizi rahatladıq. Bəli, elə film də təzəcə qurtardı və öz yerini ticarət reklamlarına verdi. Əvvəlcə ekranda iri planda elektrik pilotəsi göründü.

- "Edison" elektrik pilotəsi – bişirir, ancaq yandırır!" – Diktörün xırıltılı səsi eşidildi. Sonra onu başqa bir kadr əvəzlədi və ekranda iki nəfər göründü – biri cavan, biri yaşlı.

- Necə ki, dünən sizə söz vermişdik, - deyə cavan danışmağa başladı, - görkəmli alim, ədəbiyyat və incəsənət bilicisi zati-aliləri ağayi Məşhurəzzəman bu gün "Edison" elektrik pilotəsi" adlı verilişimizdə iştirakıyla bizi şərəfləyib edib. (Sadələşməyimdən, əvvəl elə bildim ki, adıçəkilən pilotə ağayi Məşhurəzzəmanın öz ixtirasıdır.)

- Bağışlayın, ağayi professor, - deyə aparıcı Məşhurəzzəmana müraciət elədi, - bildiyiniz kimi, "İran avadanlıq" şirkəti son vaxtlar xaricdən müxtəlif məişət avadanlıqları, çoxişlənən mallar alıb. Bütün bunlar bizim əziz həmvətənlərimizin rahatlığı və rifahını təmin etmək məqsədilə həyata keçirilir. Biz sizi görkəmli bir elm adamı, ədəbiyyat və mədəniyyət xadimi kimi tanıyıyıq.

Buna görə də sizi studiyamıza dəvət etdik ki, bu tədbirlə bağlı dəyərli fikirlərinizi tamaşaçılarımızla bölüşsünüz. Buyurun, professor.

- Bəli, - professor ani pauzadan sonra sözü başladı, - mən xoşbəxtəm ki, "İran avadanlıq" kimi tanınmış bir şirkət həmvətənlərimizdən ötrü maksimum rahatlıq yaratmaq, onların yaşayışını daha mənalı etmək qayğısına qalaraq, xaricdən ən müasir elektrik cihazları almaq qərarına gəlib.

Professorun bu qısa bəyanatından sonra cavan oğlan masanın altından qədimi dəmir manqal boyda elektrik pilotəsini çıxardı, cərəyana qoşub dedi:

- İndi isə ağayi professor cihazın məziyyətlərini sizə şəxsən nümayiş etdirəcək.

Tanınmış elm adamı ayığa qalxdı, pilotəyə tərəf getdi, bərkəndə saqqanaq çəkdi və... cihazın üstünə oturdu.

- Əziz tamaşaçılar, indi özünü də əmin oldunuz ki, - gülməyindən qalmayan professor dedi, - "Edison" pilotəsi həqiqətən də yandırır, bişirir!

Bu sözlərdən sonra professor durmaq istədisə də, aparıcı əlilə yavaşca onun çiyindən basdı.

- Tələsməyin, bir dəqiqə! - dedi və üzünü tamaşaçılara tutaraq soruşdu: - Hə, əziz tamaşaçılar, daha buna nə sözlünüz var? - Hələ də pilotə üstündə oturmış professor qurdalanmağa başladı. Onun üzündə əzabkeş ifadəsi aydın sezilirdi.

- Hə, ağayi professor, yəni deyirsiniz ki, doğrudan da yandırır, hə? - cavan oğlan gülgülə soruşdu.

- B-b-bəli, d-d-do-oğrudan, q-q-qə-ə-tiyə-ən ya-an-dırır, an-an-caq bi-bi-şir-ir! - deyə professor tələsik cavab verib qalxmaq üçün daha bir ümidsiz cəhd etdi.

Aparıcı əlini onun çiyindən götürmədən: - Səbir ələyin, professor, hələ sizinlə qurtarmamış, - dedi. Sonra yenə tamaşaçılara müraciət etdi: - Bu, ən son elektrik pilotə modelidir.

Elə bu vaxt biz pilotənin altından yüngülcə tüstü qalxdığını gördük. Professor isə əsəbi halda yerində daha möhkəm qurcalanırdı, canını aparıcının əlindən qurtarmağa çalışırdı.

Bilmirdin bu mənzərəyə güləsən, yoxsa ki, zavallı professorun halına acıyasan.

Əlqəraz, elektrik pilotəsi ilə tanışlıq başa çatdı və professor kamandan dərtilmiş ox kimi yerindən sıçrayaraq gözdən itdi. Ancaq tezliklə yenidən peyda oldu. Cavan oğlan bu dəfə ona elektrik üzqırxanı verdi.

- Professor, - dedi, - sizdən xahiş etmək istərdim ki, bu məhsulu da tamaşaçılarımıza şəxsən özünü nümayiş elədirəsiniz.

Əlilə yanını ovuşduran, zorla gülməyə çalşan professor könülsüz dilləndi:

- "İran avadanlıq" şirkətinin yaxınlarda idxal elədiyi bu elektrik üzqırxanı, - dedi, - ən son və mükəmməl modeldir, üzü sürətlə və tərtəmiz qırır. Bu, necə deyim, texnikanın möcüzəsidir!

- İndi isə üzqırxanın məziyyətlərini hörmətli professorumuzun üzərində sınaqdan çıxarsaq, heç pis olmaz. Deyilmi, ağayi professor? - deyən aparıcı cihazı alimin əlindən alaraq cərəyana qoşdu.

Biz hələ nə baş verdiyini anlamağa macal tapmamış, elm korifeyimizin topa biş-saq-qalı yox oldu. Ancaq cavan oğlan bununla da kifayətlənmədi: cəld hərəkətlə üzqırxanı professorun başına yapışdırdı. Əvvəlcə bir gicgahından digərinə sarı, sonra da alından peysərinə tərəf sürüşdürüb, kişinin başında xaçşəkili iki sırım açdı.

Yeni "sima"sından hələ xəbərsiz olan professor candərdi gülməyəyə üzüni tamaşaçılara tutdu:

- İndi özünü də inandırın ki, bu üzqırxan, həqiqətən də sürətlə, ağrısız və təmiz qırır?

Mən bilmirdim ki, gördüyüm bu mənzərəyə gülüm, yoxsa ağlayım. Bütün bunlar nə demək idi? Dünyaca məşhur elm adamını beləcə məsxərəyə qoymaq nəyə lazımdı axı? Yaxşı, bəs özü niyə buna imkan verir? Çəşib qalmışdım, yəni bizim qürur yerimiz olan, haqqında ağzadolusu danışılan və üzünü görməyə can atığımız insan, doğrudanmı budu?

Bu arada isə ekranda yenə cavan oğlan göründü.

Bu dəfə əlində bir dəst qadın paltarını - şəffaf kofta və mini əmək var-dı.

- Bu, Kristian Diorun ən son model kostyumu, - deyə izahat verdi. - İndi bizim möhtərəm professorumuz onu şəxsən əyninə geyinib sizə nümayiş etdirəcək.

Necədi sizinçün, o nəhənglikdə elm adamı parçanın keyfiyyətini və kostyumun fasonunu ağızdolusu təriflədi və... hörmətli televiziya tamaşaçılarının gözləri qarşısında soyunaraq, bir tumanda qaldı. Kofta bədəninə yaxşı otursun deyə, büstqalter gətirib Məşhurəzzəmanın tükli sinəsinə geydirdilər. Sonra böyük bir çətinliklə ətəyi də ona geyindirib bildilər. Məşhur alimin nə kökə salındığını təəvvür eləyə bilməzsiniz! Ekrandan bizə biş-saq-qalı tərtəmiz qırılmış, gur saçları arasında iki çarpaz sırım açılması ilə başında xaç yaranmış, əyində isə şəffaf kofta və dar mini əmək olan acıcaq bir kişi baxırdı!

Göbəyini oynadaraq şit-şit gülən professor peşəkar manekenlər kimi, studiyada irəli-geri var-gəl eləməyə başladı.

- Bu şinyon isə, - aparıcı naməlum, yeni bir söz işlətdi, - dünyada ən yaxşılarından biridi. Onu həqiqi saçlardan ayırmaq mümkün deyil. İndi özünü də buna əmin olacaqsız! - dedi və dərhal şinyonu professorun başına keçirdi.

- Görürsünüz, elə bil öz saçlarımdı, - deyən professor gülməyəyə tamaşaçılara müraciət elədi.

Ancaq bu da hələ hamısı deyildi!

Cavan oğlan yenə yox oldu və əlində bir qutu, özü də bir qadınla birlikdə təzədən peyda oldu. Qadın qutudan nəsə çıxaraq, hörmətli professorun sir-sifətini boyamağa başladı və işləyə-işləyə də dedi:

- Bu gördüyünüz, filan firmanın dodaq boyasıdır, bu isə filan şirkətin ənlidi. Bu da ki, dünyada nömrə bir süni kirpiklərdi. Bax, bu isə saç üçün lakdı...

Xülasə, bir neçə dəqiqə ərzində qadın zavallı professorun üzünü elə bəzədi ki, əgər onun tükli ayaqları olmasaydı, elə bilərdin qarşındakı Elizabet Teylorun özüdü.

Öz növbəsində, professor da tamaşaçılar qarşısında elə əzilib-büzüldü ki, elə bil bütün ömrü boyu işi-gücü ancaq qadın rollarını oynamaq olub.

- Əgər ərlərinizin xoşuna gəlmək və cazibədar görünmək istəyirsinizsə, hər zaman "İran avadanlıq" şirkətinin kosmetik məhsullarından istifadə edin! - kumirimiz dedi və şit-şit hırlıladı.

Biz televizor qarşısında əyləşib bütün bu gördüklərimizdən sarsılmışdıq. Düşündük ki, görəsən, ölkəmizin qürur və şərəf yeri olan hörmətli professorun başına daha nə oyun açacaqlar?

Aparıcı zalım oğlu, elə bil ürəyimizi oxuyurmuş, əlində bir cüt hündürdaban qadın ayaqqabısı və neylon corabla yenidən ekranda göründü. Bu əşyaların da davamlılığından və gözəlliyindən ağızdolusu danışan aparıcı onları Məşhurəzzəmanın ayaqlarına keçirdi. Professor səhnədə irəli-geri var-gəl edib ombalarını burcutdu və səhnənin bir küncündə qoyulmuş çarpayıya tərəf üz tutdu.

- "İran avadanlıq" şirkətinin çarpayıları, aparıcı şərhlə verməyə başladı, - dünyanın ən yaxşı, ən rahat və ən yumşaq çarpayılarıdır!

Professor da onun sözlərinə qüvvət kimi:

- Yaxşı yuxunu ancaq və ancaq "İran avadanlıq" şirkətinin çarpayıları təmin edə bilər, - dedi və reklam etdiyi çarpayıya uzanaraq elə bir poza aldı ki, sanki bu, professor yox, sevimli səhnəsinin çəkilişinə hazırlaşan Sofi Loren idi.

Bir həftə sonra dostumla küçədə Məşhurəzzəmana rast gəldik. O, son model dəbdəbəli bir limuzin model arxa oturacağına yayxanmışdı.

- Görünür, varlanmaq elə də çətin məsələ deyilmiş, - dostum mənə göz vuraraq gülməsündü. - Bir qədər dözümlü və prinsipsizlik - uğurun sirri bundadır!

Farscadan tərcümə edən:
Bəhlül SEYFƏDDİNOĞLU

Uğurun sirri

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyük nəsə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcəvan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə müvəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəsüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucubatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Parotit nədən yaranır?

Parotit tüpürcək vəzilərinin şişməsi ilə müşayiət olunan infeksiyon xəstəlikdir. Bu zaman ən çox qulaq nahiyəsindəki tüpürcək vəziləri ziyan görür. Parotitin yaranma səbəbi bu vəzilərə düşən virusdur. Xəstəlik, demək olar ki, həmişə xəstə insanlarla birbaşa təmasdan əmələ gəlir. Həmin virus tüpürcəkdə və burundan gələn selikli ifrazatda olur.

Parotitə yoluxmuş xəstənin görkəmi hamıya tanışdır: onların qulaqlarının ətrafında və çənələrindəki şişlər aydın görünür. Çox vaxt bu, xəstəliyin ilk görünən əlaməti olur. Bu zaman həm də hərərətin kəskin şəkildə, təxminən 40 dərəcəyədək qalxması, başağrısı, ürəkbulanması müşahidə olunur.

Parotit əsasən uşaqlarda və yeniyetmələrdə olan xəstəlikdir, amma bəzən ona böyüklər də yoluxa bilər. Adətən, beş yaşından on beş yaşınadək olan, amma yeddi-dəqquz yaş arasında uşaqlar parotitə daha çox məruz qalır. Əksər hallarda parotitə yoluxan xəstə sağaldandan sonra immunitet qazanır. Uşaqlarda müşahidə olunan parotit ziyansız xəstəlik sayılır, təbii ki, əgər onu vaxtında aşkar edərək, düzgün müalicə aparılsa. Burada xüsusi həkim müdaxiləsinə ehtiyac yoxdur. Amma ağır hallar istisna təşkil edir – bu zaman həkimə müraciət vacibdir.

Xəstəyə adətən, şiş yatana-dək, temperatur enənədək yataq rejimi tövsiyə olunur. Parotitin bir şəxsdən başqasına keçmə ehtimalı olduğundan xəstələr, adətən, karantində saxlanılır ki, xəstəliyin yayılmasının qarşısı alınsın.

Meningit nədir?

Meningit konkret bir xəstəlik deyil, beyin qabığının iltihabıdır. Beyin qabığı baş və onurğa beyinlərinin üstünü örtən təbəqəyə deyirlər. Bu xəstəliyin yaranmasına müxtəlif bakteriyalar səbəb ola bilər, onu ən çox meninqokokk adlanan bakteriya törədir. Meningit başın zədələnməsi və infeksiyası ilə, habelə vərəm, göy öskürək, ağ ciyər iltihabı, qrip və skarlatin kimi xəstəliklərlə əlaqədar əmələ gələ bilər. Əksər hallarda bu bakteriya orqanizmə boğazdan düşür. Bəzi insanlar özləri xəstələnməsə də, bakteriya daşıyıcısı ola bilər. Daşıyıcı adlanan insanlar xəstəliyin yayılmasına daha çox səbəb olurlar.

Bu infeksiyaya uşaqlar daha çox məruz qalır. Hər 5-10 ildə çoxlu xəstəlik hallarının qeydə alındığı epidemiyalar baş verə bilər.

Bu ağır xəstəliklə mübarizə üçün həkimlər sulfamid preparatlardan, antibiotiklərdən istifadə edirlər. Hal-hazırda bu xəstəlikdə ölüm hallarını 10 faizə endirmək mümkün olub. Lakin müalicə aparılmasa, hər dörd xəstədən üçü ölür.

Skarlatin nədən baş verir?

Skarlatin burunun və boğazın selikli qişasını zədələyən xəstəlikdir və adətən, dəridə səpki ilə müşayiət olunur. Bu yoluxucu xəstəlik streptokokklar adlanan bakteriyalardan törənir. Xəstəliyin artıq ciddi hesab edilməsinə rəğmən, skarlatinin ardınca başqa, daha ciddi xəstəliklər gələ bilər. Onların iki ən təhlükəlisi bunlardır: revmatik hücumlar və nefrit (böyrəklərin xəstəliyi). Skarlatin daha çox qışda baş verir. Skarlatin hallarının tən yarısı 3-8 yaş arası, 90 faizi isə on beş yaşınadək olan uşaqlarda baş verir.

İnsan bu xəstəliyə bir dəfə tutulanda, onun bədənində skarlatinə qarşı immunitet yaranır.

Bir çoxları bu xəstəliyin törədici olan bakteriyaları burunlarında, boğazlarında daşıyırlar. Onlar həmin bakteriyaları öskürək və asqırıqla başqalarına keçirirlər. İnsan skarlatinə yoluxandan iki-beş gün sonra xəstəlik özünü yüksək temperatur, titrətmə və qusma ilə göstərir. Bu zaman boğaz möhkəm ağrıyır. O qızanır, şişir və ağ ləkələrlə örtülür. Dil də qızanır və onun üzərində kiçik şişlər əmələ gəlir.

Xəstəliyin ikinci günü bütün bədən, qollar, qıçlar xırda, qırmızı səpkilərlə örtülür. Bu səpkiyə bakteriyaların zəhərli ifrazatı nəticəsində əmələ gəlir. Bu toksik maddə dəridəki xırda qan damarlarını zədələyir, onların böyüməsinə səbəb olur. 7-8 gündən sonra səpki solur, temperatur enir, boğaz təmizlənir. Ayaqların altında və əllərdə dəri üzərində kəpək əmələ gəlir. Xəstəliyin ikinci həftəsində üzün və bədənin dərisində də eyni proses baş verir – dəri qabıqlayır və onun üst qatı tökülür.

Mədə xorası

nədən əmələ gəlir?

Avropa və Amerikada insanların 10-12 faizi həyatlarının hansı dövründəsə mədə-bağırsağ xoralarından əziyyət çəkirlər. Bəs xora özü nədir və hansı səbəblərdən yaranır? Mədədə əmələ gələn mədə şirəsinin tərkibində kükürd turşusu, selik və ferment olur ki, onun adına pepsin deyirlər.

Pepsin qidada olan proteini daha sadə birləşmələrə parçalayır. Lakin bəzən pepsinlə turşunun qarışığı həzm yollarının divarlarına mənfi təsir göstərərək orada yaralar əmələ gətirə bilər. Belə yaralar, adətən, mədənin divarlarında yaranır. Bu yaralar, əsasən mədə şirəsində turşunun konsentrasiyası normaldan artıq olan şəxslərdə əmələ gəlir.

Xoraların yaranmasının, müalicənin pis getməsinin başqa səbəbləri də var. Belə ki, əsəbi adamlar mədə xorasından daha çox əziyyət çəkirlər. Siqaret çəkmək də xoranın vəziyyətini ağırlaşdırır, yaxud onun müalicəsinə əngəl olur. Kobud qidanın da xoraların yaranmasına müəyyən təsiri ola bilər. Amma ümumi götürəndə, istənilən yaşda olan hər bir insan (on yaşınadək uşaqlarda bu, çox nadir hallarda baş verir) mədə xorasına tutula bilər.

Hər suala

Kişilər bu xəstəliyə qadınlardan dörd dəfə çox məruz qalır. Yaxşı, bəs sizdə mədə xorasının olduğundan necə xəbər tuta bilərsiniz? Bunu sizə ağrının özü xəbər verəcək! Ağrı yeməkdən 30-60 dəqiqə sonra baş verir. Belə ağrılar səhərlər nadir hallarda olur, amma nəhərdən, şamdan sonra adi bir hala çevrilir. Ağrı gecələr, geyərindən sonra da baş verə bilər.

Mədə ağrısı, adətən, yeməyin ucbatından olur. Adamda mədə xorası olanda həkim ona yumşaq qida, əsasən süd məhsullarından ibarət pəhriz tövsiyə edir, xəstə çox dincəlməli, əsəbiləşməməlidir.

Revmatik hücum nədir?

Revmatik hücum ürək xəstəliyidir. O, yalnız cavan adamlarda olur. Təəssüf ki, bu xəstəlik ürəyin çox ciddi və sağalmaz pozuntularına səbəb ola bilər. Buna görə də xəstəliyi keçirmiş insan daim ehtiyatlı olmalıdır. Amma bu, heç də o demək deyil ki, revmatik hücumlara məruz qalan şəxs aktiv həyat tərzini keçirə bilməz.

Revmatik hücumların səbəbi, müəyyən bakteriyalardır. Zahirən elə görünür ki, guya xəstənin həmin bu bakteriyaya qarşı allergiyası var. Bunun səbəbi irsiyyət də ola bilər. Bir də, görünür, insanın yaşının bu xəstəlik üçün böyük əhəmiyyəti var.

Çox vaxt revmatik hücumların əlamətləri, simptomları o qədər cüzi olur ki, insan onlara qəti əhəmiyyət vermir. Lakin həkim xəstəliyi vaxtında müəyyən edə bilər və onun işə müdaxiləsi xəstəliyin ciddi şəkildə inkişafına mane olur. Bəzən biz uşaqların ayaq, yaxud başqa nahiyələrində olan ağrılara böyümə ağrısı deyərək, əhəmiyyət vermirik. Amma əslində, onlar bəlkə də yüngül revmatik hücumlara məruz qalır. Buna görə də belə hallarda uşaqları təcili olaraq həkimə göstərmək lazımdır.

Revmatik hücumlarla əlaqədar ağrılar, adətən, oynaqlarda, xüsusilə də dizlərdə və dirsəklərdə olur. Ciddi hallarda temperatur da yüksələ bilər. Oynaqlar şişir, qızarır, zəifləyir və ağrıyır. Hər dərinin altında şişmələr də hiss olunur ki, bu da xəstəliyin ciddiliyindən xəbər verir. Bu xəstəliyin müalicəsi daimi tibbi qulluq tələb edir.

Revmatizm nədir?

Revmatizm bədən oynaqlarının iltihabı ilə əlaqədar olan xəstəlikdir. Bu xəstəliyə nəzarət olunmasa, insanın vəziyyəti pisləşir və axırda o, əlil də ola bilər.

Xəstəlik diz, dirsək və əl oynaqlarını bürüyən nazik təbəqənin iltihabı ilə başlanır. Bu zaman qığırdaqlar da zədələnir, həətə sümüklərdə də dəyişikliklər əmələ gəlir. Sümük tərkibindəki bəzi mineral maddələri itirir, məsələli olur. Oynağın mütəhərriklili pozulur, bəzən ən xırda hərəkət belə əzaba çevrilir.

Revmatizmin yaranması ilə əlaqədar çoxlu nəzəriyyə olmasına baxmayaraq, onların heç birini isbata yetirmək mümkün olmayıb. Bu nəzəriyyələrdən birinə əsasən, revmatizm üç yolla əmələ gələ bilər: infeksiyanın nəticəsidir; oynaqlara qanla bir yerdə düşən bakteriyaların, hansısa başqa infeksiyanın nəticəsində əmələ gələn toksik maddələrin, yaxud hansısa mikroorqanizmlərə oynaqların allergik reaksiyasının.

Bəzi həkimlər hesab edir ki, müəyyən tip şəxslərin revmatizmə yoluxma ehtimalları daha böyük olur. Bu şəxslər iyirmi-qırq yaş arasında, zəif bədən quruluşlu, zəif, tez əldən düşən insanlardır. Xəstəlik yenidən başlananda adamın hərəkəti qalxır, bir, yaxud bir neçə oynaqda şişkinlik əmələ gəlir. Xəstə yorğunluqdan şikayətlənir, arıqlayır, ayaqlarında, əllərində keyimə müşahidə olunur.

Xəstəliyin əlamətlərindən biri barmaqların orta oynaqlarında ağrılar və şişkinlikdir. Bəzən barmaqların hərəkəti belə ağrı gətirir. Başqa hallarda orqanizmin bu nahiyələri zədələnir: əl oynaqları, ayaq barmaqları, biləklər, dizlər, dirsəklər, çiyinlər və ombalar. Amma praktiki olaraq istənilən oynaq bu xəstəliyin qurbanına çevrilə bilər. Bu xəstəliyin yaranma səbəbini dəqiq bilmədiyimizə və onun müxtəlif insanlarda müxtəlif cür cərəyan etdiyinə görə bütün hallarda buna kömək edə biləcək vahid müalicə üsulu da yoxdur. Hər konkret halda xəstəyə fərdi müalicə təyin olunur.

Sərxoşluq nədir?

Bizim orqanizmində az miqdarda alkoqol daim var. Nişastanın və şəkərin parçalanması zamanı alkoqol yaranır və ona görə də onun müəyyən miqdarı hər qida qəbulundan sonra qana düşür. Bizim orqanizmində daim təxminən bir qram alkoqol olur. Lakin biz alkoqollu içki qəbul edəndə, bu miqdar artır. Alkoqol praktiki olaraq, narkotik kimi bir şeydir, amma ondan qat-qat zəif olur. Narkotik isə sinir hüceyrələrinə düşərək onlara iflicədici təsir göstərir. Lakin o, sinir hüceyrələrini iflic edəndə onların aktivliyini stimullaşdırır və oyadır.

İnsan alkoqol qəbul edəndə ilk baş verən hadisə onun ağzında və boğazındakı selikli qişanın stimullaşdırılmasıdır. Bunun nəticəsində tüpürçək və mədə şirəsinin intensiv ifrazı başlanır. Ona görə də bəzi şəxslər şam yeməyi ərəfəsində müəyyən qədər alkoqol qəbul edirlər ki, iştahaları açılınsın. Alkoqol həm də bədənə azələlərinə təsir edir. O, azələlərdə işi enerjiyə çevrilə bilən maddələrin miqdarını artırır. Görünür, buna görə də alkoqol müəyyən fiziki işləri daha yaxşı yerinə yetirməyə kömək edir. Lakin bundan sonra adam elə gücsüzləşir ki, bunun xeyrindən çox, ziyanı var. Zahirən elə görünü bilər ki, alkoqol beynin işləməsinə də stimullaşdırır.

İnsan alkoqolun təsirindən daha zirək hərəkət edir, daha ehtirasla danışır. Onun dərisi qızarır, qan təzyiqi artır, nəbz və tənəffüsü tezləşir. Amma əslində, alkoqol beynin fəaliyyətinə əzici təsir göstərir. O, beynin düşünmə, müşahidə qabiliyyəti, diqqət kimi bütün mühüm funksiyalarına təsir göstərir. İnsan özü üzərində nəzarətini itirir və eyni zamanda onun ətrafına nəzarət imkanları da məhdudlaşır.

Belə hala düşmək üçün nə qədər alkoqol qəbul etmək lazım olduğu bir çox faktorlardan asılıdır. Lakin bizim məstlik, sərxoşluq adlandırığımız bu hal məsuliyyətli işlərlə məşğul olan, məsələ, avtomobili idarə edən insan üçün çox təhlükəlidir.

Appendiks nədir?

Appendiks, ya da öz dilimizdə desək, kor bağırsağın bədənə bir üzvü hesab oluna bilər və adama elə gəlir ki, o olmadan, biz keçinə bilmərik. Amma appendiks zədələnməyincə, biz onun varlığından xəbərsiz oluruq, orqanizmdə gördüyü işin nədən ibarət olduğunu bilmirik. Appendiks, təxminən, 8-15 santimetr uzunluğunda içiboş borudur. Onun bir ucu qapalıdır. Başqa sözlə desək, bu "kor boru" heç yerə birləşmir. Appendiks qalın bağırsağın başlanğıcında, qarın boşluğunun aşağısında, sağ tərəfdə yerləşir. Deməli, appendiks qalın bağırsağın bir törəməsidir. Divarları da bağırsağın divarları kimidir – onlar eyni təbəqələrdən ibarətdir. Appendiksin daxili təbəqəsi yapışqanlı selik ifraz edir. Onun altında limfoid toxumadan ibarət daha bir qat var. Bütün xoşagəlməzliklər də məhz həmin qatda baş verir. Bədəndə infeksiya olanda bu qatın toxuması şişə bilər. Bağırsağın içindəkilər də bəzən appendiksə düşür və oradan çox çətinliklə çıxı bilər.

Toxumada iltihab olanda kor bağırsağın içindəkilər orda qala, daşlaşa bilər. Appendiksin qan damarları həmin o bərkimiş maddə tərəfindən sıxılaraq infeksiya mənbəyinə çevrilə bilər. Appendisit, yaxud kor bağırsağın iltihabı adlanan xəstəlik tez-tez baş verdiyindən, bir çox insanlar onun simptomlarına qarşı diqqətliirlər.

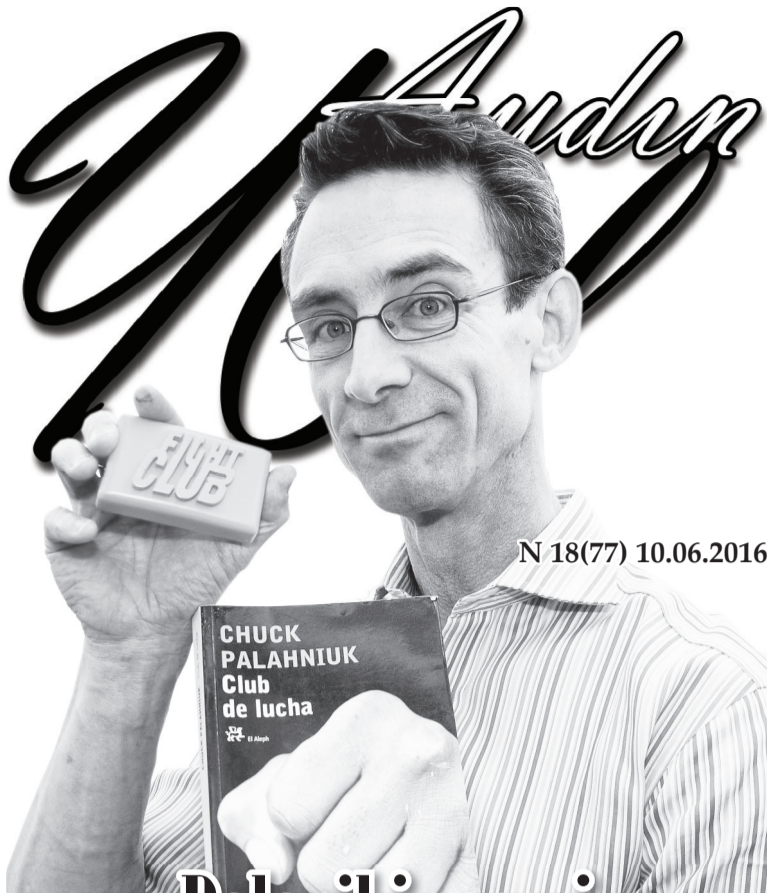
Appendisit tipik əlamətləri ağrı, zəiflik və qarın sağ tərəfindəki spazmalardır. Bəzən ağrı cana qada başlanır, sonra isə qarının sağ tərəfinə keçir. Uşaqlarda appendisit ilk əlamətləri ağlamaq, qusmaq, yeməkdən imtina ola bilər. Bəzən valideynlər belə hallarda uşağa qarın işlədən dərman verirlər ki, bu da çox təhlükəlidir. Belə simptomlar müşahidə olunanda həmişə həkimə müraciət etmək lazımdır.

Kimdəsə kəskin appendisit olanda bircə müalicə üsulu var: təcili cərrahiyyə əməliyyatıyla appendiksin çıxarılması. Bu, çox sadə əməliyyatdır və heç bir fəsadı olmur.

bir cavab

Xəstəliyə ən çox altı yaşdan on doqquz yaşadək tutulurlar. Bu yaşlarda olmayan insanların revmatik hücumlara məruz qalması ehtimalı azdır. Rvmatik hücumların, demək olar ki, bütün bəlli halları streptokokklar adlanan bakteriyalara yoluxma ilə əlaqədardır. Ona görə də xəstəliyə yoluxma ehtimalı boğazın streptokokk infeksiyalarından sonra – tonzillitlər, burun-boğaz infeksiyaları və skarlatindən sonra daha yüksək olur. Burdan belə nəticə çıxır ki, bu xəstəliklər zamanı həkim nəzarətində olmaq zəruri şərtdir.

N 18(77) 10.06.2016

Palanikin əsəri kraudfaudinglərin köməyi ilə ekranlaşdırılacaq

Amerika yazıçısı Çak Palanik özünün "Beşik" kitabının ekranlaşdırılması üçün kraudfaudinglərin köməyindən yararlanıb. Bunun üçün yazıçı "Kickstarter" şirkətində qeydiyyatdan keçib və artıq 3 həftə sonra 250 min dollar pul toplaya bilib.

Xatırladaq ki, adıçəkilən əsər öz beşiklərində ölən uşaqlar haqqında roman-xorrorudur. Kitab 2002-ci ildə işıq üzü görüb. Yazıçı bu əsərini atasının qətli ilə bağlı keçirilən məhkəmə prosesi zamanı qələmə alıb. Palanik kitabı yazıb qurtardıqdan 1 ay sonra atasının qatillərinə ölüm hökmü oxunub. "Beşik" əsəri "Brem Stoker" mükafatına layiq görülüb.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminquey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəh damlası" "7 pyes", Nəcib Məhfuz - "Bildirçin və payız") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Puşkinin orijinal metrik kitabı nümayiş olunur

Bu günlərdə Sankt-Peterburqdakı Puşkin Evində Rus Ədəbiyyatı İnstitutu tərəfindən şairin metrik kitabının orijinal nümayiş etdiriləcək. Nümayiş iyun ayının 16-na qədər davam edəcək.

Metrik kitabı görmək istəyənlər üçün səhər saatlarından gecə saat 22-yə qədər Puşkin Evinin qapıları açıq olacaq. Bu barədə Puşkin Evinin arxiv şöbəsinin əməkdaşı Tatyana Krasnoborodko məlumat verib: "Metrik kitabda Puşkinin doğum tarixi 27 may, 1799-cu il, yeni təqvimlə 7 iyun, 1799-cu il kimi göstərilib. Əslində isə Puşkin 6 iyun, 1799-cu ildə anadan olub. Ancaq bu, səhv deyil. O dövrün metrik kitablarında günəş batandan sonra doğulan insanların təvəllüd tarixi bir gün sonraya yazılırdı. Buna görə də, bir çox mənbələr də təsdiqləyir ki, Puşkin xristian bayramlarından olan "Vozneseniye" günündə dünyaya gəlib. Bu bayram Pasxadan 40 gün sonra, həmişə həftənin cümə axşamı qeyd olunur. 1799-cu ildə bu bayram 26 may təsadüf edib". Tatyana Krasnoborodko əlavə edib ki, Puşkinin məhz bu gündə dünyaya gəlməsində bir rəmzilik var. Belə ki, onun həyatında ən əlamətdar hadisələr məhz bu bayramla əla-

qədardır. Şairin həyat yoldaşı Natalya Nikolayevna ilə nikahı məhz "Vozneseniye" günündə kilsədə olub. Ədib dostu Pavel Naşokinə ölümündən əvvəl yazdığı məktubunda "Vozneseniye" günündə kilsə tikdirmək planından danışır.

Qeyd edək ki, bu metrik kitab sonuncu dəfə 1999-cu ildə, şairin anadan olmasının 200 illiyi münasibəti ilə nümayiş etdirilmişdi.

Sent-Ekzüperinin "Balaca şahzadə"sinə çəkdiyi illüstrasiya 133 min avroya satıldı

Böyük yazıçı Antuan de Sent-Ekzüperinin, özünün "Balaca şahzadə" əsərinə çəkdiyi akvarel bugünlərdə Parisdə 133,2 min avroya satılıb. Bu barədə "Artcurial" hərrac evindən məlumat veriblər. "Artcurial"ın rəhbərliyinin sözlərinə görə, onlar akvarelin 50-60 min avrodan bahasına satılmayacağını proqnozlaşdırırlar da, nəticə gözlənilməz olub. Tuş və akvarel boyalarla işlənmiş rəsm əsərində səhrada əllərini sinəsində çarpzlamış qız təsvir olunub. Uzun, əlvan rəngli şərfi olan qızın saçlarını külək dağıdıb.

Qeyd edək ki, bu rəsm Sent-Ekzüperinin 1943-cü ildə Nyu-Yorkda nəşr olunmuş "Balaca şahzadə" əsərinə çəkdiyi illüstrasiyadır.

Məşhur türkiyəli aktyor vəfat etdi

Məşhur türkiyəli aktyor Tanju Gürsu tənəffüs çatışmazlığı səbəbindən dünyasını dəyişib.

Türkiyə mətbuatının yaydığı xəbərə görə, aktyor ötən gün 77 yaşında, İstanbulun Gənclik FSM Xəstəxanasında vəfat edib. T.Gürsu cümə axşamı Teşviqiye məscidində qılınan namazdan sonra Zin-cirlikuyu qəbiristanlığında dəfn edilib.

**Hazırladı:
NARINGÜL**

